

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie

Diplomová práce

Bc. Filip Pinker

Kořeny současné situace v Tibetu

(Dějiny Tibetu 1933 - 1959)

The Roots of the Present Situation in Tibet

(A History of Tibet 1933-1959)

2018

Vedoucí práce: doc. Daniel Berounský, Ph.D.

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své práce,

doc. Danielu Berounskému, Ph.D. za odborné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne .....

.....

Bc. Filip Pinker

Klíčová slova:

Třináctý dalajlama, Čtrnáctý dalajlama, Čínská invaze, Tibetský odboj, Moderní dějiny Tibetu

Key words:

Thirteenth Dalai Lama, Fourteenth Dalai Lama, Chinese Invasion, Tibetan Resistance, Modern History of Tibet

Abstrakt:

Tato diplomová práce si klade za cíl vytvoření uceleného přehledu moderních dějin Tibetu před a po čínské invazi, a to primárně v období mezi lety 1933-1959. Zároveň je kladen důraz na popisování rozporů jednotlivých badatelů.

Přestože byla využita kvalitní sekundární literatura, mezi tvrzeními renomovaných vědců lze nalézt menší či větší nesoulady. Z toho důvodu jsou v takových případech zmíněna obě tvrzení a popsán možný důvod rozkolu.

Bylo objeveno několik větších rozporů mezi stanovisky badatelů, které byly dále rozvedeny. Také byl vytvořen přehled části moderních dějin Tibetu, protože v českém jazyce je nedostatek publikací na toto téma.

Abstract:

This diploma thesis aims to create the comprehensive summary of modern Tibetan history before and after Chinese invasion, primarily the period between the years 1933-1959. At the same time the description of discrepancies between respective researchers is emphasized.

Although high-quality secondary literature was used, there can be found minor or major contradictions in the statements of reputable scientists. For this reason there are mentioned both statements in these cases. Description of possible reason of the contradiction is also included.

Several major discrepancies between the researchers' statements have been found, which were elaborated more precisely. Summary of a part of modern Tibetan history was created as well, since there is a lack of Czech language publications concerning this topic.

Obsah

Úvod:.....	11
1 Tradiční uspořádání Tibetu.....	14
1.1 Držba půdy a složení obyvatelstva:.....	14
1.2 Politický systém v Centrálním Tibetu:.....	20
1.3 Dějiny buddhismu v Tibetu a postava dalajlamy:.....	23
2 Odkaz třináctého dalajlamy.....	26
2.1 Tibet na politické mapě Asie za třináctého dalajlamy:.....	26
2.2 Kroky Tibetu směrem k nezávislosti:.....	31
2.3 Modernizace, vztah dalajlama–pančhenlama a politický testament.....	33
3 Období nejistoty.....	38
3.1 Dopady úmrtí třináctého dalajlamy:.....	38
3.2 Slabost Číny při prosazování své politiky v Tibetu.....	42
4 Proces výběru čtrnáctého dalajlamy.....	44
4.1 Znamení vedoucí k nalezení převtělence:.....	44
4.2 Rozpoznání čtrnáctého dalajlamy a jeho jmenování do funkce:.....	45
5 Druhá světová válka a poválečné období.....	49
5.1 Expedice Ernsta Schäfera a Tibet během války:.....	49
5.2 Tibetská pokroková strana a Tibetská komunistická strana:.....	52
5.3 Vnitropolitická situace:.....	54
6 Čínský vpád.....	57
6.1 Tibeto-čínské vztahy a otázka oprávněnosti čínské invaze:.....	57
6.2 Obsazení Tibetu Čínskou lidově osvobozenou armádou:.....	59
7 Padesátá léta.....	62
7.1 Sedmnáctibodová dohoda a zavádění reform:.....	62
7.2 Dalajlamova návštěva Pekingu:.....	67
7.3 Tibetský ozbrojený odboj:.....	68
8 Události roku 1959.....	69
8.1 Události vedoucí k povstání ve Lhase:.....	69
8.2 Průběh březnového povstání:.....	70
8.3 Dalajlamův odchod do exilu:.....	71

Závěr:.....	72
Internetové zdroje:.....	75
Seznam použité literatury:.....	77

Poznámka k přepisům z cizích jazyků:

Tibetština je přepsána neboli transkribována podle pravidel, která pro český jazyk zavedl profesor Josef Kolmaš. Transliterace, tedy mezinárodní a přesnější přepis tibetského písma do latinky, se řídí systémem Turrella Wylieho z roku 1959, viz Wylie 1959. Narozdíl od tohoto systému je však upuštěno od psaní základních písmen slabik kapitálkami a slabiky nejsou spojeny pomlčkou. Ve jménech je velkým písmenem psané první z nich. Při prvním výskytu určitého slova je transliterace uváděna v závorce a kurzívou.

Čínština je přepsána podle pravidel zavedených pro český jazyk Oldřichem Švarným v roce 1951. Do závorky a kurzívou je vždy při prvním výskytu daného slova uvedena také podoba v mezinárodním přepisu zvaném pinyin.

Slova ze sanskrtu jsou uváděna pouze v českém přepisu, to znamená bez použití zvláštních diakritických znamének pro palatály, dentály či cerebrály.

Předmluva:

Výzkum dějin Tibetu nabral v posledním období nebývalé obrátky. Cílem této diplomové práce bylo využít pokud možno nejnovějších a nejkvalitnějších výsledků bádání pro vytvoření uceleného přehledu o klíčových okamžicích moderních dějin Tibetu. Zároveň je kladen důraz na odhalování rozporů mezi jednotlivými badateli. Tyto rozpory jsou popsány a vzájemně porovnány, v některých případech je učiněn pokus o náhled jednotlivých stran na danou problematiku a z něj plynoucí rozdílná východiska. Dále je zde popsán rozpor poněkud jiného druhu, a to v komplikované otázce tibeto-čínských vztahů. V tomto případě se pohled angažovaných stran na historické události, ze kterých jsou vyvozovány historické nároky na území Tibetu, liší naprosto zásadním způsobem.

Zpracování práce spočívalo ve vyhledání kvalitní sekundární literatury, zpracování vybraných pasáží z textů, které často popisovaly mnohem užší oblast výzkumu, porovnání s výsledky výzkumu jiných autorů a vyvození uceleného a solidního pohledu na klíčovou dobu novodobých tibetských dějin.

K sepsání uceleného přehledu konkrétního období tibetských dějin vedl autora práce dlouhodobý zájem o moderní dějiny odehrávající se na této náhorní plošině. V českém jazyce navíc existuje poměrně málo publikací o dějinách Tibetu dvacátého století, a proto by mohla být tato práce užitečnou příručkou pro širokou veřejnost.

Úvod:

Orientalistické obory tibetanistiku nevyjímaje prošly v posledních desítkách let dramatickým vývojem. Díky stále probíhajícímu zpřístupňování archivních materiálů, objevování nových textů, rozsáhlé digitalizaci, rostoucímu počtu badatelů, mnohem dostupnějšímu cestování i dalším okolnostem byly učiněny objevy značného rozsahu.

Porovnáme-li literaturu staršího data, byť třeba od renomovaného autora, můžeme být leckdy překvapeni, jak moc se dotyčný autor ve svých stanoviscích mýlil. Stáří textu ovšem pochopitelně není jediným ukazatelem kvality dané publikace. Dalšími měřítky mohou být správná volba zpovídáných přímých účastníků událostí, dostatečná erudice v popisované oblasti, kritický přístup k psaným pramenům byť primárním a v neposlední řadě správné vyvození uceleného a pravdivého obrazu na základě získaných poznatků.

Cílem této práce je proto kvalitní popis určitého úseku moderních dějin Tibetu. Jednotliví badatelé se ve svých stanoviscích v některých případech rozcházejí, a proto je vhodné tato stanoviska uchopit a snažit se je podrobit hlubší analýze. Při čerpání informací ze sekundárních zdrojů každopádně není v žádném případě použito literatury podřadné kvality.

Co se týče sekundární literatury zde použité, při jejím výběru bylo postupováno podle určitého klíče. Zdá se logické, že upřednostňována byla

například svědectví přímých účastníků popisovaných událostí. Dále byl kladen důraz na práce odborníků v určité problematice, na práce, které přímo citují primární zdroje či práce vydané v nedávné době, jejichž autoři tak mohli například čerpat z dříve nepřístupných pramenů. Pochopitelně jsou někteří z autorů citování častěji než jiní, například Melvyn Goldstein či Wangčhug Dedän Žagabpa. Pokud si uvědomíme jejich velkou erudici, potažmo badatelskou plodnost je zřejmé, že jsou jejich poznatky nezastupitelné.

Nejedná se však o pouhou kompilaci. Právě ono porovnání výsledků jednotlivých badatelů a snaha o jejich analýzu dělají z této práce poměrně jedinečný text. Práce je navíc psána v českém jazyce, ve kterém neexistuje mnoho odborné či naučné literatury týkající se tématu moderních dějin Tibetu.

Téma historie Tibetu se poměrně často skloňuje v médiích i společenských diskuzích, a proto by mohla být tato práce přínosnou pro osvětlení méně známých skutečností a souvislostí či v ideálním případě rozbití některých mýtů.

V první kapitole je popsána tradiční tibetská společnost, která byla svým způsobem jedinečná. Obyvatelstvo se skládalo z několika vrstev, jejichž úlohy byly značně odlišné. Zpracovány jsou také další složky světa starého Tibetu včetně klášterů, šlechty či postavy dalajlamy. Dále je obsažen popis rozkladu badatelů ohledně používání některých specifických termínů týkajících se feudalismu.

Druhá kapitola obsahuje vylíčení úseku tibetské historie, který časově předcházela hlavnímu tématu práce, nicméně pro zasazení období do kontextu je

vhodné čtenáře seznámit také s těmito událostmi. Zmíněná doba byla navíc poměrně hektická a pro pochopení následného vývoje nezbytně důležitá.

Ve třetí kapitole je podán výklad o období následujícím po úmrtí třináctého dalajlamy. V této době probíhal boj o moc mezi tehdejšími vlivnými muži Tibetu, který se neobešel bez krve. Pak je zmíněn reálný dopad čínské politiky vůči Tibetu.

Čtvrtá kapitola líčí okolnosti procesu výběru čtrnáctého dalajlamy. Za něj byl určen současný dalajlama Tändzin Gjamccho. Jeho určení a následná přeprava do hlavního města Lhasy však neproběhly bez komplikací.

V páté kapitole je vylíčeno období, které se z velké části kryje s boji druhé světové války. Ta se Tibetu sice dotkla pouze minimálně, i přesto se v Tibetu odehrávaly zajímavé události. Jednou z nich byla například Schäferova expedice.

Šestá kapitola je věnována invazi Čínské lidově osvobozené armády do Centrálního Tibetu, která proběhla v letech 1950-1951. Krátce je zmíněna historie tibeto-čínských vztahů, poté je popsána samotná čínská invaze a její důsledky.

V sedmé kapitole je podána tibetská historie po podpisu Sedmnáctibodové dohody. Jedna z podkapitol obsahuje informace o tibetském ozbrojeném odboji proti čínské armádě, který vedli hrdinští bojovníci především z východního Tibetu až do začátku sedmdesátých let.

Osmá kapitola líčí tragický osud tibetského národa. Na začátku roku 1959 se naplno rozhořely neshody mezi místním obyvatelstvem a čínskými okupanty, které vyvrcholily začátkem povstání a dalajlamovým odchodem do indického exilu.

1 Tradiční uspořádání Tibetu

Úvod k první kapitole:

V první kapitole je nejprve popsán způsob fungování tradiční tibetské společnosti. Úlohy a postavení jejích jednotlivých složek jsou posléze rozvedeny do větších detailů. Dále je popsán politický systém Centrálního Tibetu, který v této podobě fungoval až do poloviny dvacátého století. Zmíněn je také značný mocenský význam tibetských buddhistických klášterů. Následuje stručný náhled na dějiny buddhismu v Tibetu, jehož cílem bylo především zasadit okamžik soustředění duchovní i světské moci v rukách dalajlamy do historického kontextu. Dalším dalajlamovým aspektům je věnován závěr první kapitoly. Při popisu nastíněných témat bylo využito kvalitní sekundární literatury. V rámci pojednání jsou porovnány některé rozdílné názory západních tibetologů, například na užívání určitých odborných termínů. Ve sporných bodech bývají uvedeny tyto rozdílné interpretace, zpravidla jsou poté následovány vlastním pohledem na nastalý rozpor.

1.1 Držba půdy a složení obyvatelstva:

Obdělávání půdy a pastevectví byly dva hlavní způsoby živobytí v tradičním Tibetu, ovšem rolníků byla mezi Tibetány většina. Na hlavní zemědělské oblasti byly v minulosti také navázány významné politické útvary, protože tyto obdělávané

oblasti zajišťovaly dostatečný přísun prostředků z daní (Samuel 1993, str. 41-44).

V oblasti výzkumu společnosti v tradičním Tibetu vykonal neocenitelnou práci americký antropolog a tibetanista Melvyn Goldstein. Co se týče ekonomicky produktivních pozemků v tradičním Tibetu, které jsou jedním z klíčových faktorů pro každou společnost, podle Goldsteina je lze rozdělit na dva různé typy. Prvním z nich byly panské pozemky v držení laické šlechty, klášterů a inkarnovaných lamů. Druhý typ představují pozemky vlastněné přímo tibetskou vládou (Goldstein 1991, str. 3)

Panské pozemky¹ byly dědičné a vedle orné půdy k nim také patřila pracovní síla v podobě poddaných, tibetsky označovaných miser (*mi ser*).² Také panské pozemky ve starém Tibetu lze rozdělit na dva typy. Prvním typem je půda, ze které byl veškerý výnos odveden pánovi.³ Druhý typ představovala zbývající půda poskytující obživu samotným poddaným, takzvaná držba⁴. K závazku

---

1 Anglicky "manorial estates".

2 Anglicky "serfs". Při překladu do českého jazyka vzniká další problém, teoreticky lze totiž slovo serf přeložit jako nevolník, otrok, vazal či poddaný. Odborných prací týkajících se uspořádání společnosti v tradičním Tibetu neexistuje v českém či slovenském jazyce mnoho. Kvůli této nedostatečné ustálenosti v terminologii je vhodné zmiňovat také zaběhlejší anglické termíny. Zmíněnou potíž lze alespoň do určité míry vyřešit detailnějším rozdělením této většinové části obyvatelstva. Pro hlubší analýzu zmíněné problematiky viz str. 17-18.

3 Tento typ pozemků odpovídá anglickému výrazu "demesne land" a latinskému "dominium".

4 Anglicky "tenement land" nebo "villein land" (Goldstein 2009, str. 9). Původní tibetské termíny udává Melvyn Goldstein ve své disertační práci. Panský pozemek je překladem tibetského žika (*gzhis ka*), dominium odpovídá výrazu čhagdeb (*phyag 'debs*) a držba

poddaných ohledně obdělávání půdy nutno přičíst řadu dalších povinností, například přepravu sklizně, práce okolo domu svého pána nebo zajištění systému dopravního spojení napříč Tibetem, a to díky obsluze stanic zvaných *sacchig* (*sa tshig*). Část poddaných byla navíc od dětství zavázána k vojenské službě nebo k mnišství v klášteře (Goldstein 1991, str. 3-4).

Poddaní muži svého pána a pozemek, na kterém hospodařili, dědili po svém otci, zatímco ženy spadaly pod pána své matky. Popsaný systém pochopitelně vcházel v platnost, jestliže každý z nich spadal pod jiného pána. Při změně majitele zůstali poddaní svázáni s pozemkem a spadali tak nyní pod nového pána (Goldstein 2009, str. 10).

Nicméně nutno podotknout, že se práce Melvyna Goldsteina na téma míry volnosti pohybu běžných Tibetčanů, ale také volnosti v každodenních záležitostech, dočkala v odborných kruzích i kritických ohlasů. Kritika se tím pádem přímo dotýkala vhodnosti používání anglického termínu "serf". Návrhy ostatních badatelů hovoří o vhodnosti nahrazení termínu "serf" výrazy "commoner" nebo "subject"⁵ a o termínu "serf" jako příliš vyhraněném a neodpovídajícím tibetské realitě, narozdíl od té evropské. Mezi vědce zastávající uvedené názory patří Eva K. Dargyay, Franz Michael, Barbara N. Azizová či Beatrice Millerová (Goldstein 1986, str. 83-85).

---

thalten (*khral rten*), což lze přeložit jako opora daní (Goldstein 1968, str. 104).

⁵ Commoner lze přeložit např. jako prostý občan; u slova subject se nabízí překlad poddaný.

Ve druhé polovině osmdesátých let si Melvyn Goldstein vyměnil názory právě s Beatrice Millerovou v několika článcích publikovaných v *The Tibet Journal*. Zdá se, že do určité míry se jednalo o spor striktnějšího pohledu Goldsteina vycházejícího z primárních dokumentů a osobních svědectví, jež popisovaly povinnosti poddaných, a pohledu Millerové více beroucí v potaz každodenní, čili reálný život běžných Tibetanů.

Millerová s Goldsteinem nesouhlasila ve věci volby organizování vlastního života poddaných díky možnosti útěku z pozemku svého pána (Miller 1987, str. 66). Dále zdůraznila, že i páni měli své povinnosti, v čemž se příliš nelišili od svých poddaných (Miller 1987, str. 65), a vyzdvihla také, že povinnosti ukládané poddaným bývaly ukládány celé domácnosti, díky čemuž měl jednotlivec větší míru volnosti (Miller 1987, str. 66). V reakci její oponent pokládá otázku podobnosti vztahu poddaný-pán a vztahu pán-centrální vláda za irelevantní (Goldstein 1988, str. 62), a podtrhává ilegálnost útěku z pozemku svého pána (Goldstein 1988, str. 63-64). Nesouhlasí však i s dalšími argumenty své odpůrkyně. Dále tato debata pokračovala článkem Millerové, ve kterém se především utvrzovala ve svých názorech (Miller 1988). V poslední odpovědi Goldstein debatu smířlivě uzavírá slovy o prioritě objektivního popisu situace v tradičním Tibetu před důležitostí použité terminologie během výzkumu (Goldstein 1989, str. 59).

Později se shrnutí diskuze o vhodnosti používání termínu "serf" věnoval britský badatel Robert Barnett, který mimo jiné upozorňuje na nesprávnost

čínského vnímání termínu nevolnictví, ať už v tibetském prostředí či obecně, jako něčeho neoddelitelně spjatého s feudalismem a krajním útlakem poddaných (Barnett 2008, str. 82).

Jak již bylo předesláno, tibetské slovo miser zastřešuje poměrně nesourodé skupiny obyvatelstva. Jednu skupinu představují tibetští poddaní označovaní thälpa (*khral pa*) neboli plátcí daní. Domácnosti thälpů sice disponovali dědičným poživacím právem k zemědělské či pastervecké půdě, ale byli zatíženi různými druhy roboty a platbou daní (Kapstein 2011, str. 191).

Další skupinu tvořili takzvaní důchungové (*dud chung*), což lze doslova přeložit jako malý kouř, přeneseně malá domácnost. Důchungové sice nepatřili k domácnostem platícím daně, ale byli připoutáni ke statkům s povinnostmi k nim kromě daní odvozovaných od práv k půdě. Často se tedy živili jako nájemci hospodářství, v jiných případech byli jejich zaměstnavateli rodiny thälpů. Dostávali možnost hospodařit na svém políčku za práci pro domácnost, která držela uživatelské právo k jimi obdělávané půdě. Někdy vykonávali různé povinnosti místo thälpů (Kapstein 2011, str. 191-192). Zvláštní skupinu tvořili lidé zvaní mibog (*mi bogs*), přičemž mi znamená člověk/lidé a bog nájem. Mibogové představovali specifickou podkategorii důchungů. Jejich specifikum spočívalo v nepřipoutanosti k půdě svého pána, čehož dosáhli zaplacením ročního poplatku v hotovosti. Nicméně stále zůstali se svým pánem spojeni skrze jisté povinnosti a vzájemné pouto tak zcela nezaniklo. Jinak ovšem mohli s nabytou svobodou pohybu a pracovního

využití nakládat více méně podle své vůle (Goldstein 1971, str. 525-526).

Kromě zmíněných skupin existovala skupina lidí zvaná nangzän (*nang gzan*), což byli dědiční sluhové pána (Goldstein 2009, str. 13). V Tibetu žily také osoby zvané jawa (*ya ba*). Lidé náležející do této skupiny připomínají tibetskou verzi nedotýkatelných v Indii. Můžeme sem zařadit lid vykonávající typická nečistá povolání, jako například řezníky, kováře či žebráky (Kapstein 2011, str. 192). Jejich procentuální zastoupení ve společnosti pravděpodobně nepřesahovalo 10 procent. Při sňatku osoby patřící do vyšší sociální skupiny s jawou dotýčný sám upadl do této nečisté kasty (Samuel 1993, str. 121).

Podobně jako v evropském prostředí měla i v Tibetu vedle vlády a duchovenstva důležité postavení také šlechta, jejíž členové často zastávali vysoké posty ve státní správě. Část šlechty je sice možno považovat za elitu tibetské společnosti, nicméně i přes své bohatství a velký vliv stále zůstávala podřízena vládě (Goldstein 1991, str. 6-7). Obecný název pro aristokraty zní v tibetštině kudag (*sku drag*), midag (*mi drag*) nebo gerpa (*sger pa*).

Původ nejstarších aristokratických rodů lze zasadit již do období tibetských císařů, to znamená do 7. až 9. století našeho letopočtu. Další šlechta vznikala postupně v následujících obdobích tibetských dějin. Jednou z možností povýšení do šlechtického stavu představovali takzvaní jabži (*yab gzhi*), což byli rodiče rozpoznávaných dalajlamů, povyšování byli ovšem také rodiče pančhenlamů (*pan chen bla ma*) i některých jiných duchovních. Ve dvacátém století byly někdy

udělovány šlechtické tituly nadprůměrně bohatým lidem ve spojení se službou ve vládě. Ve výjimečných případech nebylo zvýšení statusu dědičné (Kapstein 2011, str. 190-191).

1.2 Politický systém v Centrálním Tibetu:

Od roku 1642 až do roku 1959 stál na vrcholku celého politického systému dalajlama, náboženský i světský vládce Tibetu (Shakabpa 2010, str. 79). Dalajlama disponoval absolutní mocí při všech rozhodnutích a jmenováních do úřadů. Teoreticky měl také schvalovat všechny kroky vlády (Goldstein 1991, str. 11). Nicméně praxe bývala odlišná – dalajlama schvaloval především rozhodnutí ohledně výdajů vládních prostředků, převedení pozemků mezi vlastníky, trvalé osvobození od daní, povýšení a degradace, pohraniční a zahraniční vztahy (Goldstein 1991, str. 15). Navíc je třeba poznamenat jeden vypovídající číselný údaj – od roku 1682 vládli v Tibetu asi 80% času regenti (Goldstein 1968, str. 227).⁶

Regenti se ujímali moci v době hledání nového dalajlamy či jeho nezralosti. Ti v očích obyvatel Tibetu ovšem postrádali božský původ, a tak bývaly doby jejich vlády více náchylné k pletichaření (Goldstein 1991, str. 11-12). Regent byl vybírán z nejvyšších převtělených lamů (*bla ma*) nebo z držitelů trůnu kláštera Gandän (*Dga' Idan*) (Shakabpa 2010, str. 79). Tibetsky se regent nazývá *gjalchab* (*rgyal tshab*), případně *desi* (*sde srid*) (Shakabpa 2010, str. 79).

---

⁶ Pro jiné dalajlamovy aspekty a význam jeho instituce viz kapitolu 1.3.

Pod dalajlamou byl ve vládnoucí hierarchii první ministr silön (*srid blon*), dříve známý pod označením lönchen (*blon chen*). Silön představoval primárně spojku mezi dalajlamou a různými nižšími úředníky. Počet silönů se měnil na základě historického vývoje, například mezi roky 1939 a 1950 byla funkce silöna zcela neobsazena (Goldstein 1991, str. 12). Jestliže vezmeme do úvahy zkoumané období, v letech 1926-1939 zastával funkci silöna Langdün (*Glang mdun*). Poté byli ve funkci v letech 1950–1952 dva silönovi zástupci zvaní sicchab (*srid tshab*), kterými byli Lukhangwa (*Klu khang ba*) a Lozang Taši (*Blo bzang bkra shis*) (Goldstein 2009, str. 7-8).

Jedním z klíčových orgánů v tibetské vládě byl kašag (*bka' shag*), neboli ministerská rada. Kašag se skládal ze čtyř ministrů kalönů (*bka' blon*), jednoho mnišského a tří laických. Podobně jako silön byla i ministerská rada v podstatě spojkou mezi dalajlamou a jednotlivými úřady, a proto bývá někdy nazývána páteří tibetské vlády (Shakabpa 2010, str. 79). V porovnání se silönem měl však kašag významné rozhodovací pravomoci, čehož hojně využíval. Reálně rozhodoval o méně závažných věcech místo dalajlamy (Goldstein 1991, str. 15). Zvláštní institucí přímo navázanou na kašag byl úřad spravující finance cikhang (*rtsis khang*). Hlavní úlohou cikhangu, jenž byl složen ze čtyř laických úředníků cipönů (*rtsis dpon*), byl dohled nad výnosy z daní a vedení účtů (Goldstein 1991, str. 16).

Další složkou vlády bylo cchongdu (*tshogs 'du*), do češtiny lze přeložit jako Shromáždění, případně Národní shromáždění. Tibetské Shromáždění je poměrně

novodobá instituce, vzniklo pravděpodobně v šedesátých letech devatenáctého století. Nejednalo se o instituci s jednotnou strukturou a počtem příslušníků, naopak existovaly tři základní typy podle složení a počtu jejích členů (Goldstein 2009, str. 8-9). Ve svém největším rozsahu čítala 500 až 600 osob, nejúspornější varianta však pouhých osm lidí (Shakabpa 2010, str. 81). Shromáždění se scházelo nepravidelně na vyžádání kašagu a jeho funkce byla poradní při projednávání důležitých otázek (Goldstein 2009, str. 8-9).

Jedna ze součástí tibetského vládního aparátu se nazývala jigcchang (*yig tshang*), který lze považovat za mnišskou obdobu kašagu. Vedoucím jigcchangu byl čikhjab khänpo (*spyi khyab mkhan po*), mnišská rada samotná se pak skládala ze čtyř dungjigchenmo (*drung yig chen mo*) (Kapstein 2011, str. 198).

Kromě již zmíněné moci mnišských úředníků nelze opomenout moc klášterů, především třech nejvýznamnějších, jimiž historicky byly Sera (*Se ra*), Däpung (*'Bras spungs*) a Gandän, všechny tři stojící nedaleko hlavního města Lhasy (*Lha sa*). Souhrnně se označují Dänsa sum (*Gdan sa gsum*) či Sendäga sum (*Se 'bras dga' gsum*).

Tyto tři gelugpovské kláštery pojmuly svého času až 20 000 mnichů, přičemž hlavní město Lhasa (*Lha sa*) měla ještě v roce 1952 pouze 30 000 obyvatel, mnišský vliv zde proto byl přirozeně značný (Goldstein 1968, str. 215-216). Nebyl to ovšem pouze počet mnichů, který hrál důležitou roli, ale důležitý byl také vliv těch vysoce postavených na vládní záležitosti. Dalajlama, vlada i tři velké

kláštery považovali za prioritu podporu buddhismu, nicméně podoba oné podpory se někdy mohla stát předmětem sváru (Goldstein 1991, str. 23-24).

Tibetská vláda jako celek bývá někdy nazývána Gandän phodang (*Dga' ldan pho brang*). Zmíněné pojmenování sahá do šestnáctého století, kdy nechal druhý dalajlama Gendün Gjamccho (*Dge 'dun rgya mtsho*) v klášteře Däpungu opravit palác nazvaný právě Gandän phodang. Synonymem pro celou vládu se tento název stal o století později za panování pátého dalajlamy (Shakabpa 2010, str. 295).

Badatelka Alice Travers popisuje ve svém článku jisté patrimoniální, čili panské, aspekty Gandän phodangu. Jedná se například o fenomény dědičnosti úřadů, ať už z otce na syna nebo mezi bratry, zastoupení v úřadu jiným rodinným příslušníkem či dokonce jejich sluhou, souběžným vykonáváním několika úřadů, úplatkářství v této oblasti a hranicí mezi soukromou a veřejnou sférou během vykonávání úřadu (Travers 2012).

Odhlédneme-li od vlády panující v Centrálním Tibetu, v periferních oblastech existovala další mocenská centra menšího významu, která se modelem svého uspořádání podobala lhaské vládě. Dále se zde nacházela různá kmenová a klanová společenstva. O vzniku jejich vnitřních struktur nevíme mnoho (Kapstein 2011, str. 190).

1.3 Dějiny buddhismu v Tibetu a postava dalajlamy:

Přestože se o stopách buddhismu v Tibetu hovoří již v souvislosti s

legendárním panovníkem Lha Thothori Nāncānem (*Lha Thothori gnyan btsan*) či s císařem Songcän Gampem (*Srong btsan sgam po*), byl to až císař Thisong Decän (*Khri srong lde btsan*), který buddhismus bezesporu respektoval a dokonce ho prohlásil náboženstvím svého dvora, a to ve druhé polovině osmého století. Již o několik dekád později však období podpory buddhismu skončilo, čímž končí etapa označovaná jako ngadar (*snga dar*), tedy dřívější šíření [buddhismu].

Na přelomu desátého a jedenáctého století leží zárodky období označovaného jako čhidar (*phyi dar*), pozdějšího šíření [buddhismu]. Období pozdějšího šíření se vyznačovalo stavbou klášterů a činností významných učenců, kterými byli Rinčhen Zangpo (*Rin chen bzang po*) či Atiša. V období od jedenáctého do patnáctého století lze nalézt původ většiny nejvýznamnějších škol tibetského buddhismu, a sice škol kagjü (*bka' brgyud*), sakja (*sa skya*) a dodnes dominantní gelug (*dge lugs*). Výjimkou je škola ňingma (*rnying ma*) s kořeny již v období dřívějšího šíření. Škola gelug zažila politický vzestup v průběhu šestnáctého století. Díky dobrým vztahům s Mongoly byla také v rámci této školy ustavena instituce dalajlamů. V první polovině století sedmnáctého byl prohlášen za pátého dalajlamu Ngawang Lozang Gjamccho (*Ngag dbang blo bzang rgya mtsho*).

Pátému dalajlamovi vojensky pomohl vůdce západomongolského kmene Chošúdů Gušri chan při získání vlády v Centrálním Tibetu a obnovení centralizovaného státu. Gušri chan byl poté sice formálně uznán za světského

panovníka Tibetu, nicméně později pátý dalajlama jako první z dalajlamů zkoncentroval duchovní i světskou moc ve svých rukách (Slobodník 2007, str. 22). Dalajlama je navíc vnímán jako manifestace bódhisattvy soucitu Avalókitéšvary (Laird 2009, str. 28), což je jedním z hlavních důvodů úcty k jeho úřadu.⁷

Mezi laiky se lze setkat se zjednodušujícím tvrzením, že tradiční Tibet odpovídal teokratickému uspořádání řízenému dalajlamou. Geoffrey Samuel upozorňuje na nepřesnost vnímání Tibetu jako silně centralizovaného státu ovládaného teokratickou vládou ve Lhase. Centrální tibetská vláda totiž nezastřešovala celou říši, což je mimo jiné dáno historicky velkou roztržitostí tibetské správy (Samuel 1993, str. 39). Navíc měl kromě dalajlamy důležitou roli ve správních záležitostech Centrálního Tibetu také rozvětvený administrativní aparát.

Na příkladu Labrangu a jeho předních tulkuů (*sprul sku*)⁸ lze demonstrovat zásadní úlohu tohoto kláštera v otázkách politických i ekonomických, kterou zastával v blízkém i vzdálenějším okolí. Teokracii se tedy více podobala správa na určitých územích východního okraje tibetského etnického prostředí, to znamená v Amdu (*A mdo*) a Khamu (*Khams*) (Slobodník 2007, str. 27-29).

---

7 Dějiny tibetského buddhismu přehledně popisuje například Kapstein 2014, Samuel 2012 nebo Powers 2009.

8 Tulku, sans. nirmánakája – Tělo, ve kterém se buddhové i jiné osvícené bytosti zjevují na tomto světě v pozemské lidské podobě. Jedná se o převtělence zesnulých vynikajících osobností, například slavných guruů, zakladatelů, případně představených klášterů a podobně. Mezi ostatními mnichy mají tulkuové privilegované postavení, ale nemusí nutně zastávat ty nejvyšší klášterní funkce (Kolmaš 2009, str. 199-200).

2 Odkaz třináctého dalajlamy

Úvod ke druhé kapitole:

Třináctým dalajlamou byl Thubtän Gjamccho (*Thub bstan rgya mtsho*). Narodil se roku 1876, úřad dalajlamy zastával od roku 1895. Období zkoumané v této práci sice začíná rokem 1933, to znamená rokem, kdy skončil, nicméně historický význam jeho činů byl velmi podstatný. Tato kapitola bude proto spíše než detailním vylíčením jeho života popisem klíčových událostí tohoto období, celkového přínosu třináctého dalajlamy pro Tibet a odkazu následující generaci. Cenná svědectví o dalajlamově životě představují osobní vzpomínky britského diplomata Charlese Alfreda Bella.⁹ Záměrem této kapitoly je především postihnout vztahů Tibetu s Čínou a britskou Indií, ale také vylíčení cesty Tibetu k faktické nezávislosti, která trvala další necelá čtyři desetiletí.

2.1 Tibet na politické mapě Asie za třináctého dalajlamy:

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století vrcholily rozpory světových velmocí o víceré oblasti Střední Asie včetně Tibetu, což lze považovat za závěrečnou fázi takzvané Velké hry. V rámci Velké hry soupeřilo o rozhodující vliv nad oblastmi Centrální Asie Britské impérium a carské Rusko, své zájmy však měla v Asii ve stejné době také Francie či Německo. Především kvůli

---

⁹ Bell (1870-1945) je mimo jiné autorem publikace o životě třináctého dalajlamy, která vyšla v roce 1946 pod názvem *Portrait of the Dalai Lama*, viz Bell 1946.

nadstandardnímu vztahu Thubtäna Gjamccha se svým burjatským¹⁰ rádcem Agvanem Dordžijevem¹¹ se Britové obávali rostoucího ruského vlivu v Tibetu (Kodet 2017, str. 265-266).

Z hlediska geopolitického působení Agvana Dordžijeva na tibetský dvůr zřejmě jistý dopad mělo. Hlavně díky němu narůstaly kontakty Ruska pod nadvládou cara Mikuláše II. s Tibetem, a to na duchovní i politické úrovni. Významný tibetský politik a učenec Wangčhug Dedän Žagabpa¹² (*Dbang phyug bde ldan zhwa sgab pa*) dobré vztahy s Ruskem vnímal jako nutnou ochranu před hrozící britskou expanzí (Shakabpa 2010, str. 652-653). Na skutečnou úlohu samotného Agvana Dordžijeva ovšem nepanuje jednotné mínění. Z britského úhlu pohledu se jednalo o ruského špiona, na druhé straně stojí konzervativnější názor reprezentovaný například současným dalajlamou Tändzinem Gjamcchem (*Bstan 'dzin rgya mtsho*), který jej považuje pouze za vědce a zapáleného buddhistického mnicha (Laird 2009, str. 187).

Obavu o ruský vliv na Tibet lze hodnotit jako přehnanou (Kodet 2017, str. 265). Nicméně Britové se rozhodli v této době plně vzájemných podezření a nedůvěry pro ráznou akci. V letech 1903-1904 prošla až do Lhasy vojenská

---

10 Burjatsko je oblast nacházející se východně, zčásti i západně od jezera Bajkal, dnes součást Ruské federace.

11 Známy také pod tibetským jménem Ngawang Lozang (*Ngag dbang blo bzang*) (Shakabpa 2010, str. 652).

12 Pro více informací k Žagabpovi viz Úvod ke třetí kapitole.

výprava, která je nejčastěji známá po svém veliteli jako Younghusbandova¹³ expedice. Zúčastnilo se jí na 3 000 dobře vyzbrojených vojáků. Při postupu britské výpravy došlo k několika střetům se špatně organizovaným tibetským vojskem. Zvláště důležité pak bylo dobytí pevnosti v Gjance (*Rgyal rtse*), díky kterému byla volná cesta na Lhasu. Ještě před dosažením Lhasy uprchl třináctý dalajlama do mongolského exilu (Kodet 2017, str. 266).

Ve Lhase byla uzavřena smlouva mezi Tibetem a Britským impériem. Týkala se hlavně obchodních záležitostí, výslovně se v ní však také zmiňuje závazek tibetské vlády ohledně zabránění cizím mocnostem v uplatňování svého vlivu v Tibetu.¹⁴ V roce 1906 pak byla v Pekingu podepsána další dohoda, tentokrát mezi Velkou Británií a Čínou. V textu této smlouvy již byly voleny pro Velkou Británii méně příznivější formulace. Britové se v ní zavázali respektovat tibetskou územní integritu, zároveň zde byl uveden příslib ohledně nezasahování do vnitřní správy Tibetu. Na druhou stranu čínská strana poté uznala předchozí britsko-tibetskou dohodu z roku 1904.¹⁵ V roce 1908 se díky další smlouvě upevnila pozice britských obchodníků v Tibetu¹⁶ (Kodet 2017, str. 266-267).

Po nárůstu odloučenosti Tibetu od Číny přijal dalajlama, který po nuceném

---

13 Francis Younghusband (1863-1942) byl britský důstojník a spisovatel.

14 Pro plné znění dohody z roku 1904 v překladu Josefa Kolmaše viz Žagabpa 2000, str. 315-317.

15 Pro plné znění dohody z roku 1906 v překladu Josefa Kolmaše viz Žagabpa 2000, str. 318-319.

16 Pro plné znění dohody z roku 1908 v překladu Josefa Kolmaše viz Žagabpa 2000, str. 321-325.

odchodu z Tibetu přebýval v Mongolsku a v oblasti jezera Kökenúr,¹⁷ pozvání na rozhovory do Pekingů. K nim došlo v roce 1908. Během putování Čínou navázal dalajlama skrze amerického velvyslance Williama W. Rockhilla první oficiální kontakt se Spojenými státy (Shakabpa 2010, str. 694). Přímo v Pekingů došlo díky setkání s japonským velvyslancem Gonsuke Hajašem k diplomatickému spojení s Japonskem (Shakabpa 2010, str. 701).

Během dalajlamovy návštěvy Pekingů již čínský císař Kuang-sü (*Guangxu*) nebyl schopen rozhodovat o státních záležitostech, místo něj de facto vládla císařovna vdova Cch'-si (*Cixi*).¹⁸ Z pohledu Tibetu neměla tato dalajlamova návštěva v Pekingů žádný reálný přínos pro zlepšení vzájemných vztahů s Čínou (Shakabpa 2010, str. 698).

Charles Bell zmiňuje tři hlavní důvody, které vedly čínské představitele k pozvání dalajlamy do Pekingů: Zaprvé chtěli ukázat jeho podřízenost čínskému trůnu. Zadruhé měli v úmyslu zdůraznit dalajlamovu podřízenost Číně přidáním výrazu „Upřímně poslušný“¹⁹ k jeho titulu. Zatřetí se snažili tlačit na dalajlamu, aby

---

17 Česky lze pojmenovat jako Modré jezero, nachází se na severovýchodě provincie Čching-chaj (*Qinghai*). Jedná se o oblast tradičně obývanou mongolským obyvatelstvem.

18 Císař Kuang-sü i jeho teta Cch'-si zemřeli již v listopadu roku 1908, to znamená necelé dva měsíce po zmiňované audienci. Jejich po sobě následující smrt dodnes vyvolává řadu otázek a spekulací.

19 V Bellově anglickém překladu: *The Sincerely Obedient*. Melvyn Goldstein uvádí podobu tohoto nového titulu *Our Loyal and Submissive Vice-Regent* neboli „Náš

souhlasil se změnami v tibetské vládě vedoucími k nárůstu vlivu Číny v Tibetu (Bell 1946, str. 77).

V roce 1910 došlo k dalšímu obsazení Lhasy armádou cizí země, tentokrát se ovšem jednalo o vojska skomírající mandžuské Číny. Podle dalajlamy Thubtāna Gjamccha neměla Čína v úmyslu tímto násilným vniknutím ovládnout pouze Tibet, ale také Nepál, Sikkim a Bhútán, čímž by byla ohrožena samotná existence tibetského buddhismu (Shakabpa 2010, str. 725). Třináctý dalajlama byl během čínské invaze donucen uprchnout do Indie, a to za poměrně dramatických okolností, kdy byl při útěku těsně pronásledován skupinou čínských vojáků (Shakabpa 2010, str. 722).

Britové byli nastalou situací znepokojeni. Britský vyslanec v Pekingu sir John Newell Jordan proto na konci února 1910 čínské vládě vzkázal, že se Britové nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí Tibetu, nicméně čínskou agresi označil za porušení dříve uzavřených dohod mezi Čínou a Velkou Británií. Číňané se po dalších urgencích museli zavázat k ochraně britského obchodu a zajištění bezpečnosti tibetské hranice (Kodet 2017, str. 268). V následujícím roce vyvolalo další znepokojení vydávání zákonů, díky nimž mělo dojít k omezení moci lamů. I přesto Tibet nadále spadal do britské sféry zájmů a obavy z možné kontroly oblasti jinou velmocí pominuly (Kodet 2017, str. 268-269).

Britové později informovali dalajlamu prostřednictvím Charlese Bella o

---

loajální poslušný vicekrál“ (Goldstein 1991, str. 49).

rozhodnutí ohledně britského neutrálního postoje v čínsko-tibetských záležitostech, což znamenalo pro tibetské představitele tvrdou ránu a velké zklamání (Bell 1946, str. 100-101). I přesto došlo během dalajlamova indického exilu k utužení tibeto-britských vztahů a stará křivda z období Younghusbandovy expedice byla zapomenuta (Bell 1946, str. 135).

2.2 Kroky Tibetu směrem k nezávislosti:

Na konci roku 1911 došlo ke klíčovému okamžiku moderních čínských dějin. Během takzvané Sinchajské (*Xinhai*) revoluce byla svržena mandžuská dynastie Čching (*Qing*) vládoucí od roku 1644, čímž se dočasně oslabila pozice Číny při prosazování mezinárodních záležitostí.

Čínští vojáci přítomní v Tibetu byli demoralizovaní a museli se obejít bez podpory z Pekingů. Ve Lhasě docházelo k potyčkám převážně menšího rozsahu s ozbrojenými Tibetany, na druhou stranu byl konflikt poměrně vytrvalý a na jeho konci byla zničena třetina Lhasy. Situace byla v celém Tibetu nepřehledná, snaha o organizaci ozbrojeného odporu proti čínským posádkám však pokračovala i v roce 1912 (Shakabpa 2010, str. 733-749).

V dubnu 1912 tibetská vojska slavila vítězství, přičemž se vzdaly zhruba tři tisíce čínských vojáků, kteří se směli přes Indii odebrat zpět do Číny. V lednu 1913 do Lhasy z indického exilu dorazil dalajlama Thubtän Gjamccho. Ze země byli vyhnáni kromě čínských vojáků také čínští úředníci včetně ambana²⁰ (Goldstein

---

20 Amban byl místodržící čínských císařů se sídlem ve Lhasě. Působili zde mezi lety

1991, str. 59). Ve stejném roce vyhlásil třináctý dalajlama deklaráci nezávislosti Tibetu (Shakabpa 2010, str. 759-762).²¹

V letech 1913-1914 proběhla konference v Simle,²² které se zúčastnili zástupci Tibetu, Číny a Velké Británie. Přímým účastníkem simelské konference byl mezi jinými Charles Bell. Ideálním výsledkem konference mělo být určení statusu Tibetu. Ze strany Tibetu bylo záměrem prosazení politické nezávislosti na Číně (Bell 1946, str. 204-205).

Jedním z klíčových výsledků simelské konference bylo politické rozdělení Tibetu na Vnější a Vnitřní, přičemž Vnější Tibet měl být do budoucna autonomním celkem. Čína si udržela vůči celému Tibetu vztah označovaný dodnes sporným termínem suzerenita.²³ Čínský zplnomocněnec sice návrh dohody parafoval, nicméně na příkaz čínské vlády nemohl konečný dokument podepsat (Shakabpa 2010, str. 771-773). Čína se tudíž necítí být dohodou uzavřenou v Simle vázána.

V Simle se řešila také otázka podoby hranice na pomezí severovýchodní Indie a Tibetu. Stanovení takzvané McMahonovy²⁴ linie znamenalo posunutí indické hranice až na hřebeny Himálaje na úkor Tibetu. Toto území dnes tvoří indický stát Arunáčalpradéš (Goldstein 1991, str. 75-76).

1728-1912.

21 Pro znění deklaráce nezávislosti v překladu Josefa Kolmaše viz Žagabpa 2000, str. 212-213.

22 Simla, dnes častěji zvaná Šimla, se nachází v indickém státě Himáčalpradéš.

23 Pro vysvětlení pojmu suzerenita viz šestou kapitolu.

24 Henry McMahon (1862-1949) byl britský diplomat.

Co se týče ozbrojeného boje proti čínské agresi, v letech 1917-1918 došlo ve východním Tibetu ke vzájemnému otevřenému konfliktu. Tibetané si v této válce připsali několik cenných vítězství, včetně dobytí klíčového města Čhamdo (*Chab mdo*) (Shakabpa 2010, str. 792-793). Melvyn Goldstein zmíněný konflikt ve své obsáhlé publikaci popisující moderní dějiny Tibetu pouze krátce zmínil (Goldstein 1991, str. 83), zatímco tibetský spisovatel a vlastenec Džamjang Norbu (*'Jam dbyangs nor bu*) význam této války vyzdvihuje, což vedlo k jeho kritice Goldsteinovy interpretace tibetských dějin (Norbu 2008a). Jejich rozkol spočívá v tomto případě v rozdílném pohledu na plnou nadvládu tibetské vlády nad východními územími obývanými tibetským obyvatelstvem, přičemž Goldsteinova práce se soustředí především na dějiny Centrálního Tibetu.²⁵

2.3 Modernizace, vztah dalajlama–pančhenlama a politický testament

V období panování třináctého dalajlamy došlo k modernizaci tibetského státu na mnoha úrovních, i když se některé z jeho reforem nakonec prosadit nepodařilo. K osvícenosti Thubtāna Gjamccha ohledně tehdejších vymožeností, která byla u Tibetánů vzácná, mu dopomohly dva nucené pobyty v exilu, díky nimž poznal kosmopolitnější život v okolních zemích (Kapstein 2011, str. 181).

Reformy a novinky se týkaly záležitostí z mnoha různých oblastí, například zemědělství, zbudování poštovního úřadu, banky či zavedení telegrafního

---

25 Spor mezi Džamjangem Norbuem a Melvynem Goldsteinem bude dále rozebírán i v dalších kapitolách.

systemu. Třináctý dalajlama si rovněž uvědomoval důležitost kvalitního vzdělání, a tak byli někteří synové z aristokratických rodů posláni do Anglie, aby si osvojili západní znalosti a způsob výuky. Anglická škola otevřená přímo v Gjance byla nuceně uzavřena kvůli tlaku konzervativních klášterních institucí. Došlo i k zákazu trestu smrti a zohavení, snahy byly i o zákaz porážení zvířat (Kapstein 2011, str. 181). V roce 1918 vydal třináctý dalajlama také nařízení zakazující užívání tabáku, především v podobě cigaret, a to nejdéle do pěti let. Tabákový kouř je v Tibetu vnímán jako znečišťující element, který škodí především pozemským božstvům (Berounský 2013, str. 27-32).

Charles Bell dalajlamovi zdůraznil nutnost přebudování tibetské armády. Potřebné bylo zvýšení její kvality i kvantity, pokud měla mít šanci na úspěch v případném otevřeném konfliktu s Čínou. Reakce lidu a hlavně klášterních představitelů na tento návrh byla velmi negativní, přesto se na začátku dvacátých let vedla debata o náboru nových rekrutů. Konečným cílem mělo být dosažení počtu sedmnácti tisíc vojáků (Bell 1946, str. 249-253). Neshody mezi tibetským duchovenstvem a třináctým dalajlamou způsobené navyšováním početních stavů armády spojené s narůstáním její moci vyvrcholily v roce 1925. V tomto roce došlo k degradaci vojenského velitele Ccharonga, která byla důsledkem reakcí protivojenských klášterních konzervativců. Dalajlamova odpověď spočívala v autokratičtějším pojetí vládnutí, přičemž přestal brát v potaz názory kašagu i jiných vládních institucí (Kapstein 2011, str. 181).

Snaha o reformování tibetského státu přímo souvisela se zhoršením vztahů mezi třináctým dalajlamou a devátým²⁶ pančhenlamou Lozangem Thubtänem Čhökji Němou (*Blo bzang thub bstan chos kyi nyi ma*).²⁷ Pančhenlama byl tradičně druhým nejvýznačnějším převtělencem v Tibetu, který sídlil v klášteře Tašilhünpo (*Bkra shis lhun po*) nedaleko Žikace (*Gzhis ka rtse*). Jeho úřad s celým svým aparátem sice formálně stále spadal pod lhaskou centrální vládu, nicméně požíval poměrně značnou míru autonomie.

Z toho důvodu pančhenlama nelibě nesl další výdaje požadované centrální vládou. Je navíc třeba zmínit, že částka, kterou měl devátý pančhenlama platit po zavedení nové daně, jejíž výnos měl být použit na financování armády, byla velmi vysoká (Jagou 2011, str. 38-39). Čhökji Něma se na základě nastalých sporů s centrální vládou rozhodl pro tajný odchod do čínského exilu, a to na konci roku 1923. Vzájemný vztah dalajlamy a pančhenlamy je v představě tibetského buddhismu vztahem učitele a žáka, a proto za spory vzájemně obviňovali oponentovo okolí než jeho samotného (Jagou 2011, str. 56).

V čínském exilu se devátý pančhenlama angažoval mimo jiné jako šířitel myšlenek tibetského buddhismu.²⁸ Z čínské strany byla snaha o využití společných buddhistických tradic pro politické účely patrná již delší dobu, především pak po

---

26 Podle jiného počítání pančhenlamů se jednalo o v pořadí šestého.

27 Někdy též nazýván Čhökji Něma Geleg Namgjal (*Chos kyi nyi ma dge legs rnam rgyal*).

28 Okolnostem propagace tibetského buddhismu v Číně se v širších souvislostech věnoval Gray Tuttle celou publikaci s názvem *Tibetan Buddhists in the Making of Modern China*, pro více informací viz Tuttle 2005.

roce 1927, když se tamější politická situace alespoň částečně konsolidovala (Slobodník 2007, str. 53-54).

Na začátku třicátých let se tibetská vláda snažila přimět devátého pančhenlamu o návrat do Tibetu. Úsilí bylo ještě zintenzivněno po smrti třináctého dalajlamy v roce 1933 (Shakabpa 2010, str. 860).²⁹ Čínská vláda Kuomintangu (*Guomindang*) chtěla návratu pančhenlamy využít k prosazování vlastního vlivu v Tibetu, což se setkalo s odmítavou reakcí tibetské vlády. V nastalém sporu dokonce hrozil vzájemný otevřený konflikt (Goldstein 1991, str. 291-295). Nakonec devátý pančhenlama zemřel v Kjegundu (*Skye rgu mdo*)³⁰ 1. prosince 1937, čímž pro Tibet pominula případná hrozba související s jeho návratem (Goldstein 1991, str. 298).³¹

Třináctý dalajlama ve svém „politickém testamentu“ upozornil na ničivé dopady komunismu pro buddhismus ve Vnějších Mongolsku. Z toho důvodu zdůraznil nutnost budování silného státu schopného čelit takovým tlakům. Zdůraznil také potřebu vzájemné spolupráce tibetských obyvatel vedoucích k

---

29 Pro informace ohledně pančhenlamovy role při vyhledávání čtrnáctého dalajlamy viz čtvrtou kapitolu, která popisuje průběh tohoto procesu.

30 Kjegundo je město v dnešní provincii Čching-chaj, čili ve východní části prostoru obývaného tibetským obyvatelstvem, nicméně pančhenlama až do své smrti usiloval o návrat do Centrálního Tibetu.

31 Čínskému exilu devátého pančhenlamy se podrobně věnovali dva zde zmiňovaní badatelé. Jedním je tibetolog Gray Tuttle, druhou pak historička Fabienne Jagou. Tuttle se v recenzi na francouzské vydání knihy o životě pančhenlamy od Jagou vyjadřuje k této publikaci poměrně kriticky. Vyčítá jí neopatrné zacházení s čínskými tendenčními prameny (Tuttle 2006).

udržení jednoty (Shakabpa 2010, str. 830-831).³² Politické zmatky, které následovaly po jeho smrti, jeho přání nenaplnily.

---

32 Pro plné znění „politického testamentu“ třináctého dalajlamy v anglickém jazyce viz Shakabpa 2010, str. 829-831.

3 Období nejistoty

Úvod ke třetí kapitole:

Velmi důležitý pramen pro pochopení následujícího období představuje práce již zmíněného Wangčhuga Dedäna Žagabpy (1907-1989).³³ Cenná je především rozšířená verze jeho publikace o historii Tibetu, která byla v anglickém jazyce vydána v roce 2010.³⁴ Žagabpa se od počátku třicátých let pohyboval ve vládních kruzích, později byl pověřen funkcí cipöna. Jeho vzpomínky jsou tak vzpomínkami pamětníka i přímého účastníka klíčových událostí. Je třeba připustit, že vzhledem ke své národnosti a vysokému postavení zaujímá v některých sporných otázkách otevřeně protibetské názory. I přesto někteří západní badatelé toto nereflektují a k jeho textům tak nepřístupují dostatečně kriticky. Dále je zde rozebrána další část sporu mezi Džamjangem Norbuem a Melvynem Goldsteinem.

3.1 Dopady úmrtí třináctého dalajlamy:

Po úmrtí Thubtäna Gjamccha byla z Číny vyslána kondolenční mise pod vedením Chuanga Mu-sunga (*Huang Musong*),³⁵ jejímž proklamovaným záměrem

---

33 Někdy bývá uváděn jako letopočet jeho narození 1908. Nesoulad mohl teoreticky vzniknout kvůli tibetskému způsobu počítání věku, protože tradičně počítají Tibetané počátek lidského života již od početí. Některý z historiků tak mohl při zpětném vypočítávání roku jeho narození vzhledem k jeho věku dospět k roku 1908 místo 1907, možná se však jedná pouze o neopodstatněnou nepřesnost.

34 Viz Shakabpa 2010.

35 Chuang Mu-sung (1883-1937) byl čínský generál.

mělo být především projevení upřímné soustrasti. Chuang Mu-sung tak ve Lhase skutečně učinil, nicméně posléze se vyjádřil i k politickým záležitostem, když po tibetské vládě marně žádal uznání čínské svrchovanosti (Shakabpa 2010, str. 851-852). Chuang Mu-sungova mise nakonec vedla ke zřízení čínské vysílačky ve Lhase. Zatímco Žagabpa význam přítomnosti čínské vysílačky poměrně bagatelizuje (Shakabpa 2010, str. 852), Melvyn Goldstein její zřízení považuje za obrovský taktický úspěch Číny a faktické ustavení oficiální čínské přítomnosti ve Lhase (Goldstein 1991, str. 245). Za účelem vyjádření soustrasti přišel do Tibetu také Rai Bahádur Norbu Döndub (*Nor bu don grub*) vedoucí indickou misi, která měla rovněž ambice při projednávání politických otázek (Shakabpa 2010, str. 852).

V Tibetu na začátku třicátých let působilo v různých funkcích několik výrazných osobností. Jednou z nich byl synovec třináctého dalajlamy silön Langdün (*Glang mdun*)³⁶ V zastávaném úřadu se však projevila jeho váhavost a neschopnost, a tak zůstal poněkud v pozadí, přestože ve své funkci působil až do roku 1938 (Shakabpa 2010, str. 873) či 1939 (Goldstein 1991, str. 333-336).

Další výraznou postavou byl bezesporu khänče (*mkhan che*)³⁷ Thubtän Künphel la (*Thub bstan kun 'phel lags*), který měl ty nejvyšší politické ambice. Künphel la dokonce na podporu svého postavení vybudoval takzvaný dongdagmaggarský (*Drong drag dmag sgar*) pluk. Zatímco o rozpuštění

---

36 Celým jménem Langdün Künga Wangčug (*Glang mdun kun dga' dbang phyug*).

37 Khänče byl titul služebně starších členů mnišské rady jigcchangu. Jeho další titul zněl kučar (*sku bcar*), což byl titul dalajlamova asistenta.

dongdagmaggarského pluku se postaral kašag (Goldstein 1991, str. 172-174), Shromáždění pod vlivem cipöna Lungšara (*Lung shar*)³⁸ zbavilo moci samotného Künphel lu, jehož majetek byl konfiskován a on sám byl nucen odejít do vyhnanství v Kongpu (*Kong po*), a to kvůli domnělému špatnému informování o zdravotním stavu třináctého dalajlamy před svým skonem (Goldstein 1991, str. 174-176). Künphel la se však později na scénu tibetských dějin ještě vrátil.

Právě Lungšar byl další důležitou osobností popisovaného období. Na jeho skutečné záměry a činy opět existují mezi badateli rozdílné názory. Goldstein Lungšara popisuje jako člověka značně novátorského a reformního smýšlení (Goldstein 1991, str. 190-191). Podobně na Lungšara nahlíží například také současný dalajlama Tändzin Gjamccho (Laird 2009, str. 215-216). Na druhé straně Džamjang Norbu považuje představu Lungšara jako velkého reformátora za mýtus. Lungšara naopak pokládá za ultrakonzervativce a reakcionáře, přičemž to mají dokládat jeho snahy o zabránění v prosazování reformu třináctého dalajlamy včetně modernizace tibetské armády. V důsledcích tak oslaboval obranu Tibetu proti případné čínské invazi. Mimochodem tato fakta podle Norbua udává ve své práci sám Goldstein, a proto jeho názor ohledně Lungšara-reformátora považuje spíš za chybnou interpretaci (Norbu 2008b).

Po odstranění Künphel ly Lungšar založil organizaci Kjičhog künthün (*Skyid phyogs kun mthun*), což lze zkráceně přeložit jako Svaz štěstí. Do této organizace

---

38 Celým jménem Lungšar Dordže Cchegjal (*Lung shar rdo rje tshe rgyal*).

byli nabíráni převážně mnišští úředníci. Melvyn Goldstein ji opakovaně označuje za reformní stranu či reformní hnutí (Goldstein 1991, str. 190), s čímž Džamjang Norbu opět nesouhlasí (Norbu 2008b). Žagabpa přiznává, že si v době existence organizace nebyl jist, zda se jedná o komunistické hnutí. Později dospěl k názoru, že nikoliv, nicméně jako o reformní organizaci o ní referoval nadále (Shakabpa 2010, str. 850). Lungšar plánoval využít Svazu štěstí k oslabení moci kašagu a posílení moci Shromáždění neboli cchongdu, ve kterém měl značný vliv. Následně by se on sám mohl stát jedním z nejmocnějších mužů Tibetu, ať už jako ministr nebo další ministerský předseda (Goldstein 1991, str. 190-196). Norbu nepovažuje za pravděpodobné Goldsteinovo tvrzení, že k této radikální změně mělo dojít skrze petici, která by byla sepsána a následně předložena kašagu, přičemž petice obsahovala kritiku právě této ministerské rady. Místo toho Norbu považuje za široce přijímaný názor hovořící o Lungšarově snaze násilného odstranění kalöna Thimöna (*Khri smon*)³⁹ (Norbu 2008b).

Na každý pád Lungšarova snaha o získání moci znamenala jeho konec, a to nejen politický. Přestože Melvyn Goldstein posléze připouští verzi o plánovaném zavraždění Thimöna, plán vraždy si údajně pouze vymyslel jeden z bývalých Lungšarových stoupenců, aby tak docílil Lungšarova pádu (Goldstein 1991, str. 199).⁴⁰ Lungšar byl na základě tohoto obvinění následně zatčen, oslepen a zbaven

---

39 Celým jménem Thimön Norbu Wanggjal (*Khri smon nor bu dbang rgyal*).

40 Zdá se, že Melvyn Goldstein není ohledně možnosti plánování vraždy kalöna Thimöna zcela konzistentní. Džamjang Norbu ho mimochodem kvůli jednomu použitému

svého postavení. Roku 1938 byl sice propuštěn z vězení, zhruba rok nato ale zemřel (Goldstein 1991, str. 202-211). Goldstein viděl v politice prosazované Lungšarem poslední možnost k reformě Tibetu, přičemž ve svých důsledcích mohla tato reforma zabránit pozdějšímu „zániku“⁴¹ tibetského státu (Goldstein 1991, str. 212). Džamjang Norbu zdůrazňuje, že mezi hlavní Goldsteinovy prameny patřily výpovědi dvou Lungšarových synů, kteří tak pochopitelně měli zájem na vylepšení obrazu svého otce.⁴² On sám vidí za Lungšarovými činy snahu o vlastní prospěch a nabytí moci (Norbu 2008b).

V období bezprostředně po smrti třináctého dalajlamy se důležité události odehrávaly také v Khamu. Dramatické chvíle byly odstartovány zatčením Künphely, jehož přívržencem byl Tobgjal Pomdacchang (*Stobs rgyal spom mda' tshang*). Ten se svou milicí napadl vládní vojáky rozmístěné v markhamské (Dmar khams) oblasti, přičemž jeho konečným cílem mělo být vytvoření nezávislého khamského státu. Po počátečním úspěchu však byly jeho aktivity potlačeny (Shakabpa 2010, str. 852-853).

3.2 Slabost Číny při prosazování své politiky v Tibetu

Přestože se Čína ani v první polovině dvacátého století nároku na Tibet

---

precedentu z tibetské historie, který příliš nepodpořil vlastní předcházející tvrzení, podezírá z freudovského přeřeknutí (Norbu 2008b).

41 Pro diskuzi ohledně Goldsteinem použitého termínu "demise" viz šestou kapitolu.

42 Těmito Lungšarovými syny byli Lhalu Cchewang Dordže (*Lha klu tshe dbang rdo rje*) a Lungšar Čhangčhub la (*Lung shar byang chub lags*). Lhalu byl taktéž významným tibetským politikem.

nevzdala, její reálný vliv na tibetské záležitosti nebyl prakticky žádný. Navíc byla Čínská republika vyčerpávána devastujícími konflikty. Již od roku 1927 probíhala první povstání čínských komunistů, která odstartovala občanskou válku mezi Kuomintangem a právě vznikající Rudou armádou. V roce 1937 pak vypukla ještě krvavější druhá čínsko-japonská válka. Čína byla pochopitelně těmito boji vysílena po všech stránkách.

Reálný dopad čínských rozhodnutí ohledně Tibetu sice byl mizivý, státní orgány Čínské republiky přesto vydaly několik nařízení omezujících svobodu tibetských buddhistických institucí, například v oblasti kontroly procesu vyhledávání a intronizace převtělců či registrace pobytu mnichů v kláštorech. Skutečný účinek těchto nařízení byl však nulový, alespoň v případě Tibetu samotného, což se potvrdilo i při výběru dalajlamy (Slobodník 2007, str. 55-59).

4 Proces výběru čtrnáctého dalajlamy

Úvod ke čtvrté kapitole:

Po smrti třináctého dalajlamy nutně následovalo hledání a výběr jeho následovníka. Informace o samotném procesu lze čerpat ze vzpomínek pamětníků z řad britských vyslanců s vazbami na Tibet, konkrétně těch Basila Goulda,⁴³ jehož zkušenost dále reprodukuje Charles Bell, viz Bell 1946, str. 397-400. Svě vzpomínky popisuje také očítý svědek události, kterým byl tibetský státní úředník Khemä Sönam Wangdü (*Khe smad bsod nams dbang 'dus*). Poznatky je možno dále čerpat z memoárů dalajlamovy matky, jejíž paměti máme k dispozici dokonce v českém překladu.⁴⁴ Po obecném popisu tradičního způsobu vyhledávání převtělců v Tibetu následuje popis konkrétního průběhu při vyhledávání dalajlamovy čtrnácté reinkarnace, kterou je současný dalajlama Tändzin Gjamccho, a jeho dospívání. Některé události odehrávající se během dalajlamova dospívání jsou však popsány v ostatních kapitolách.

4.1 Znamení vedoucí k nalezení převtělence:

Jedním ze základních znaků buddhismu je víra v převtělování, nicméně v době, kdy nad Tibetem měla kontrolu mandžuská dynastie Čching, měl být výběr nových vysokých převtělců včetně dalajlamů založen na náhodě. Od konce

---

43 Basil Gould (1883-1956) byl britským diplomatem v Sikkimu mezi lety 1935-1945.

44 Viz Cchering 2010.

osmnáctého století se totiž mělo pokaždé konat losování kandidátů ze zlaté urny, tibetsky zvané serbum (*gser bum*). Reálně byl však tento postup použit pouze při výběru jedenáctého dalajlamy Khäduba Gjamccha (*Mkhas grub rgya mtsho*) (Kolmaš 2013, str. 152). Po pádu dynastie Čching již Tibeťané spravovali veškeré své záležitosti včetně výběru dalajlamů sami.

V ideálním případě se vyhledání nového dalajlamova převtělení řídí náznaky žijícího dalajlamy, které pronese před svou smrtí. Pokud tak neučiní, vyjádří se k místu nové dalajlamovy reinkarnace pančhenlama a regent. Důležité slovo má také státní věštec i další významní lamové (Kolmaš 2013, str. 149-150).

4.2 Rozpoznání čtrnáctého dalajlamy a jeho jmenování do funkce:

V případě čtrnáctého dalajlamy je považováno za jedno ze znamení vedoucí k jeho nalezení posmrtné natočení hlavy jeho předchůdce směrem k východu i další signály ukazující na východ (Gould 2000, str. 63). Důležitým úkonem během následného vyhledávacího procesu bylo sledování znamení na jezeře Lhamö Laccho (*Lha mo'i bla mtsho*),⁴⁵ kterého se zúčastnili mezi jinými i regent Radeng (*Rwa sgreng*) a Žagabpa (Shakabpa 2010, str. 855). Bohyně Paldän Lhamo (*Dpal ldan lha mo*), která je ochranným duchem jezera, totiž měla slíbit prvnímu dalajlamovi ochraňování linie převtělených dalajlamů (Laird 2009, str. 220). Zatímco Žagabpa na hladině jezera neviděl nic, regent Radeng uviděl znamení odkazující na Amdo (Shakabpa 2010, str. 856-857).

---

45 Nachází se jihovýchodním směrem od Lhasy.

Poté byly vyslány tři pátrací skupiny. Vedoucím vyhledávací skupiny vyslané do Amda byl Keucchang rinpoče (*Ke'u tshang rin po che*) (Gould 2000, str. 63-64). Procesu vyhledávání paradoxně pomohl také devátý pančhenlama, který kvůli špatným vztahům s třináctým dalajlamou odešel do čínského exilu.⁴⁶ V Kjegundu vyhledávací skupině pančhenlama poskytl jména tří nadějných chlapců. Vyhledávací skupina zjistila, že první z nich je již mrtev. Druhý pak před skupinou odběhl s pláčem (Gould 2000, str. 66-67).

Třetím chlapcem byl budoucí dalajlama Tändzin Gjamccho. Narodil se jako Lhamo Döndub (*Lha mo don 'grub*) 6. července 1935 ve vesnici Tagccher (*Stag 'tsher*), která se nachází v Amdu (Laird 2009, str. 218). Basil Gould chybně uvádí jako datum jeho narození 6. červen 1935 (Gould 2000, str. 70). Vyhledávací skupina navštívila jeho dům několikrát inkognito. Během rozhodující návštěvy došlo na zkoušku, při které kandidát na dalajlamu rozpoznává předměty, které používal ve svém předchozím vtělení. Lhamo Döndub v ní bezpečně obstál (Wangdu 2000, str. 17-18). Samotný čtrnáctý dalajlama Tändzin Gjamccho ve svých pamětech přiznává, že si ze samotné návštěvy vyhledávací skupiny a následné zkoušky příliš mnoho nepamatuje, protože mu nebyly ani tři roky. Vybavuje si pouze, že byl přítomen jistý člověk s velmi pronikavýma očima, kterým byl jeho pozdější komoří Khjenrab Tändzin (*Mkhyen rab bstan 'dzin*) (Gjamccho 2011, str. 19-20). Budoucí dalajlama měl údajně s lidmi z pátrací skupiny mluvit

---

⁴⁶ Viz druhou kapitolu.

lhaským nářečím. Sám dalajlama je však k těmto historkám poměrně skeptický (Laird 2009, str. 222).

Sporadicky se v literatuře vyskytují rozdílné informace o událostech doprovázejících jeho narození a rozpoznání. Například Khemä Sönam Wangdü zmiňuje, že dalajlamovi rodiče neprožili žádná zvláštní znamení před ani po jeho narození (Wangdu 2000, str. 19). Dalajlamova matka však ve svých pamětech takové znamení popisuje (Cchering 2010, str. 76). Většinou se však jedná pouze o nepříliš relevantní podrobnosti.

V dalajlamově rodišti na čínsko-tibetském etnickém pomezí měl velkou moc muslimský vojenský vůdce Ma Pu-fang (*Ma Bufang*).⁴⁷ Ten za propuštění dalajlamy požadoval vysoké výkupné, které postupně ještě navyšoval. Až po jeho zaplacení se mohla skupina i s dalajlamou odebrat na cestu do Lhasy (Wangdu 2000, str. 22-34). Na druhou stranu je třeba zmínit, že vliv čínské vlády jako takové na dalajlamův výběr nebyl žádný (Slobodník 2007, str. 58).

Shromáždění uznalo Lhamo Dönduba za čtrnáctého dalajlamu ještě před jeho příchodem do Lhasy (Shakabpa 2010, str. 879-881). Pátrací skupina s dalajlamou dorazila do Lhasy až v roce 1939, a to právě kvůli zdržení Ma Pu-fangem (Wangdu 2000, str. 45-48). Dosazen na trůn byl dalajlama 22. února 1940 v Potále (*Po ta la*) (Shakabpa 2010, str. 885). Na obřad byl přizván také čínský vyslanec Wu Čung-sin (*Wu zhongxin*), čehož čínská vláda využila k výrokům

---

47 S vojenskými vůdci se Čína potýkala hlavně v desátých a dvacátých letech, nicméně někteří z nich si svou moc zachovali i nadále.

ohledně údajného potvrzení čínské nadvlády, když jeho roli během intronizace zveličila (Shakabpa 2010, str. 886-887). Za plnohodnotného panovníka byl však dalajlama prohlášen až v době čínského ohrožení o deset let později, konkrétně 17. listopadu 1950 (Laird 2009, str. 249). Pro tuto událost se však objevuje i datum 12. listopadu, viz dopis tibetského Shromáždění a kašagu adresovaný Spojeným národům, který je citován v Shakabpa 2010, str. 950.

Způsob myšlení Tändzina Gjamccha lze považovat za osvícený, a to i přes jeho tehdejší mládí. Nebýt dalšího nepříznivého historického vývoje, pravděpodobně by pokračoval ve snahách o modernizaci Tibetu, které započal jeho předchůdce Thubtän Gjamccho.

5 Druhá světová válka a poválečné období

Úvod k páté kapitole:

Událostí dodnes opředenou mýty je expedice vyslaná nacistickým Německem do Tibetu, kde působila v letech 1938-1939. Jejím vůdcem byl Ernst Schäfer,⁴⁸ díky čemuž je výprava někdy nazývána Schäferovou expedicí. Jedna skupina badatelů hovoří o expedici sloužící svým působením nacistické ideologii, druhá skupina naopak se zmíněnou tezí nesouhlasí. Tyto pohledy na Schäferovu expedici jsou zde podrobněji analyzovány na konkrétních příkladech dvou badatelů. Kvůli vypuknutí druhé světové války se do Tibetu dostal také Heinrich Harrer,⁴⁹ jehož tibetské působení je zde zmíněno. V Tibetu samotném ovšem pokračovalo politicky turbulentní období, a tak je část kapitoly věnována politickým záležitostem válečného a poválečného Tibetu, včetně popisu dvou nově vzniklých politických uskupení.

5.1 Expedice Ernsta Schäfera a Tibet během války:

Pohled na Schäferovu expedici s nádechem hledání senzace zastupuje mezi jinými autory britský spisovatel Christopher Hale. Naopak za konzervativní lze považovat stanovisko reprezentované například německou tibetoložkou Isrun Engelhardtovou.

---

48 Ernst Schäfer (1910-1992) byl německý zoolog a fotograf.

49 Heinrich Harrer (1912-2006) byl rakouský horolezec a spisovatel.

Isrun Engelhardtová pokládá nacistickou fascinaci okultismem obecně za mýtus, přičemž výjimku mezi nacistickými pohlaváry v tomto směru podle ní tvořili například Alfred Rosenberg⁵⁰ či Heinrich Himmler.⁵¹ Ohledně Tibetu zdůrazňuje, že většina legend a bájných míst s ním spojených jsou umělými konstrukty Evropanů, jejichž část byla vytvořena již v sedmnáctém století, a které byly dále přiživovány (Engelhardt 2008).

Domnělý zájem nacistického Německa o Tibet, ve kterém se měli nacházet lidé i lokace s potenciálem využití pro okultistické účely, přičítá Engelhardtová fámám o působení Společnosti Thule a Společnosti Vril. Jejich reálný význam je však podle Engelhardtové značně nadnesen. Přinejmenším v případě Thule se podle ní navíc vůbec nejednalo o okultistickou společnost (Engelhardt 2008).

Co se týče samotné Schäferovy expedice, Christopher Hale je přesvědčený, že její výzkum byl do značné míry podřízen potřebám Himmlera, potažmo společnosti Ahnenerbe⁵² (Hale 2005, str. 110).⁵³ Hale také poukázal na německou národnost Isrun Engelhardtové prosazující teorii o pouhém přírodovědeckém účelu výpravy (Hale 2005, str. 69), Jak vyplývá z těchto tvrzení, Isrun Engelhardtová s tezí o podřízenosti výpravy potřebám Ahnenerbe nesouhlasí (Engelhardt 2008).

---

50 Alfred Rosenberg (1893-1946) byl předním nacistickým ideologem.

51 Heinrich Himmler (1900-1945) byl vůdce SS, zároveň bývá považován za druhého nejmocnějšího muže nacistického Německa.

52 V českém překladu Dědictví předků. Cílem této pseudovědecké společnosti založené v roce 1935 bylo systematické prokazování nadřazenosti nordické rasy.

53 Christopher Hale reagoval na jiný text Isrun Engelhardtové, než který je zde citován. Její základní postoje ale zůstaly stejné.

Christopher Hale tak zastává názor, že kromě přírodovědeckých úkolů měly výsledky bádání sloužit účelům nacistické ideologie, především to měl být případ výstupů v oblasti antropologie (Hale 2005, str. 121).

Expedice se na každý pád odehrála od jara 1938 do léta 1939 a mezi její členy kromě Ernsta Schäfera patřili etnolog Bruno Beger, entomolog Ernst Krause, geofyzik Karl Wienert a technický manažer Edmund Geer. Specializací samotného Schäfera byla mammalogie a ornitologie. Z vědeckého hlediska byla výprava velmi úspěšná. Jejím členům se totiž podařilo nashromáždit velké množství dále zkoumatelného materiálu (Engelhardt 2008). Závěrem k Schäferově expedici je třeba připustit, že ohledně jejích záměrů se jako solidnější a pravděpodobnější jeví závěry Isrun Engelhardtové, která je odbornicí na danou oblast.

Cenná svědectví o tibetském prostředí ve válečném a poválečném období poskytují vzpomínky Heinricha Harrera. Svůj příběh zpracoval v knize Sedm let v Tibetu, jejíž věhlas dále šířila stejnojmenná filmová adaptace z roku 1997.⁵⁴ Spolu s ním se této tibetské anabáze zúčastnil taktéž rakouský horolezec Peter Aufschnaiter (1899-1973).

Během svého tibetského pobytu se kromě častých setkání s mladým dalajlamou, při kterých mu osvětloval výdobytky moderního světa, společně s Aufschnaiterem zasloužil například o výstavbu zavodňovacího kanálu (Harrer 1998, str. 155). Další počinem bylo sestavení plánu města Lhasy, regulace řeky

---

⁵⁴ Nutno podotknout, že filmová podoba příběhu se od knižní předlohy poměrně značně liší.

Kjičhu (*Skyid chu*) i další aktivity (Harrer 1998, str. 216-220).⁵⁵

Tibet zachovával během druhé světové války neutralitu (Shakabpa 2010 str. 895). Jednou z mála vojenských záležitostí zasahujících do tibetské sféry byl spor ohledně zásobování Číny z britské Indie po odříznutí barmské cesty. Tibetská vláda nakonec souhlasila s přepravou nevojenského zboží přes své území (Shakabpa 2010, str. 890-891). Nicméně události druhé světové války se Tibetu dotkly pouze velmi okrajově.

5.2 Tibetská pokroková strana a Tibetská komunistická strana:

Někteří Tibetané byli ve stejné době inspirováni radikálními, potažmo revolučními myšlenkami, které je vedly k založení vlastních politických stran. Jednou z nich byla Tibetská pokroková strana. Její tibetský originální název zní Nubbö legčö kjidug (*Nub bod legs bcos skyid sdug*), doslovně přeloženo Reformní strana západního Tibetu.

Tibetskou pokrokovou stranu se sídlem v bengálském městě Kalimpong založil v roce 1939 Rabga Pomdacchang (*Rab dga' spom mda' tshang*). Dalšími předními členy byli již zmíněný Künphel la a Sönam Čangločän (*Bsod nams lchang lo can*). Méně výrazněji se v Tibetské pokrokové straně projevoval také Gendün Čhönphel (*Dge 'dun chos 'phel*)⁵⁶ (Goldstein 1991, str. 449-450).

Melvyn Goldstein sice popisuje Tibetskou pokrokovou stranu jako

---

55 Pro více informací o životě Heinricha Harrera včetně jeho dalších cest viz Harrer 2007.

56 Gendün Čhönphel (1903/1905-1951) byl významný tibetský učenec, spisovatel a historik. Jeho kontakt s Tibetskou pokrokovou stranou ho stál tříleté věznění.

organizaci, která byla do velké míry finančně závislá na čínské podpoře, ale výslovně výši částky inkasované každý měsíc neuvádí (Goldstein 1991, str. 450-452). Džamjang Norbu uvádí měsíční podporu ze strany Kuomintangu ve výši 100 000 jüanů (*yuan*). Norbu navíc zdůrazňuje, že Rabga Pomdacchang byl důstojníkem Kuomintangu a tím pádem bylo jeho prvořadým zájmem prosazování čínského vlivu (Norbu 2008b). Protože se v tibetštině žádný výraz pro vlastní zemi odkazující na „západní Tibet“ nevyskytuje, ukazuje podle Džamjanga Norbua již pouhý název strany na čínský charakter (Norbu 2008b).⁵⁷

Oba badatelé se v podstatě shodují na tom, že hlavním cílem Tibetské pokrokové strany mělo být rozvrácení tibetského tradičního systému a nastolení nového pořádku s rozhodujícím čínským vlivem. Její síla a vliv však byly mizivé.

Taktéž v roce 1939 byla v Nan-t'ingu (*Nanjing*) založena Tibetská komunistická strana, jejíž plný tibetský název zněl Börig gungthän ringlug sardže cchogčhung (*Bod rigs gung khran ring lugs gsar brje tshogs chung*) neboli Tibetská komunistická revoluční skupina (Goldstein – Sherap – Siebenschuh 2004, str. 32). Jedním z jejích vůdců byl Bapa Phüncchog Wanggjal (*'Ba pa phun tshogs dbang rgyal*), zkráceně zvaný Phünwang (*Phun dbang*). Phünwang se svými společníky toužil po vytvoření socialistického Tibetu. Strana na to nikdy nenabrala potřebnou sílu, nicméně postupně se ochotně sloučila s Komunistickou stranou Číny, a to s představou budoucí značné autonomie Tibetánů v rámci čínského

---

57 Čínský výraz pro Tibet zní Si-cang (*Xizang*), v překladu Západní pokladnice.

státu (Goldstein – Sherap – Siebenschuh 2004, str. 123-136).

Badatelé Goldstein, Sherap a Siebenschuh vydali v roce 2004 monografii zabývající se Phünwangovým životem. Džamjangu Norbuovi se na této publikaci obecně nelíbí vyzdvihování Phünwangovy osobnosti (Norbu 2008b). Phünwang sám nakonec upadl v nemilost komunistického režimu a strávil téměř dvě dekády svého života v samovazbě (Goldstein – Sherap – Siebenschuh, str. 245-267). Ve zmíněné monografii je věnováno tomuto těžkému osudu Phünwanga mnoho prostoru, ale je také pravdou, že Phünwang myšlenky socialismu nikdy neopustil. Jeho velebení tak může v očích tibetských vlastenců najít zastání jen velmi těžko.

5.3 Vnitropolitická situace:

Ve třetí kapitole týkající se tibetské politické situace po smrti třináctého dalajlamy záměrně nebyl zmíněn nový regent, jímž byl na základě losu Shromáždění zvolen Radeng rinpoče.⁵⁸ Na pozici regenta byl dosazen již na začátku roku 1934. V počátcích jeho vlády se zdál být spíše slabou osobností tibetské politiky (Goldstein 1991, str. 188-190).

V následujících letech Radeng plně využíval svého postavení k osobnímu obohacení, díky čemuž si mohl dovolit vést nákladný život, ale také si tím vytvořil nepřátele. V roce 1938 se chtěl zbavit silöna Langdüna, aby se stal jediným vládcem Tibetu. Zatímco podle Žagabpy se Langdün bez známky odporu vzdal svých pravomocí s tím, že si bude moci ponechat svůj titul (Shakabpa 2010, str.

---

⁵⁸ Jeho osobní jméno bylo Džampal Ješe (*'Jam dpal ye shes*).

872-873), podle Goldsteina Langdün zuřil, ale na tyto podmínky, které mu navrhlo Shromáždění, nakonec přistoupil (Goldstein 1991, str. 333-336).

Na začátku čtyřicátých let nastal zásadní spor mezi Radengem a Ngawang Sungrabem (*Ngag dbang gsung rab*) neboli Tagdag rinpočem (*Stag brag rin po che*). Přestože byl Radeng mnichem, tak nedodržel celibát, a proto nemohl dalajlama složit do jeho rukou mnišský slib. Z toho důvodu byl podle Goldsteina Tagdag jmenován regentem místo něj. Radeng však předpokládal, že se brzy na post regenta vrátí (Goldstein 1991, str. 355-360). Podle Žagabpy se Radeng vzdal regenství, aby se mohl kvůli svému zdraví pohroužit do modliteb, což mu bylo doporučeno v předpovědi (Shakabpa 2010, str. 890).

Po eskalaci nastalého sporu se ukázala být kolej Sera Čhe (*Se ra byes*) hlavní silou Radengovy podpory. Spor ohledně zabití oblastního zastupitele,⁵⁹ jehož se dopustili mniši této koleje, se podařilo urovnat bez většího použití síly (Goldstein 1991, str. 431-433). Radeng se posléze pokusil zajistit si pomoc čínského Kuomintangu. To se mu však nepodařilo. Po prozrazení plánovaného spiknutí byl uvězněn, což vyvolalo ozbrojený konflikt mezi tibetskou vládou a kolejí Sera Čhe (Goldstein 1991, str. 464-506). Melvyn Goldstein nastalý konflikt popisuje velmi podrobně. Mimo jiné uvádí, že během konfliktu zemřelo 200-300 mnichů ze Sera Čhe (Goldstein 1991, str. 504-505). Naopak podle Džamjanga Norbua se jednalo o konflikt pouze malého významu. Dále připomíná, že ve stejné

---

59 V tibetštině se titul člověka na této pozici nazývá dzongpön (*rdzong dpon*).

době probíhala v Číně válka nesmírných rozměrů, ve které zemřely milióny lidí (Norbu 2008a). Radeng zemřel ve vězení roku 1947 (Goldstein 1991, str. 510).

Důležitou zahraniční postavou byl v popisovaném období britský diplomat Hugh Edward Richardson (1905-2000), který působil v Gjance a ve Lhase. Tento v pozdější době známý tibetolog hájil ze své pozice vedle britských také tibetské zájmy. Od roku 1947 působil v Tibetu již jako zástupce samostatné Indie.

Právě rok 1947 se později ukázal jako klíčový, protože zánik přítomnosti britské říše⁶⁰ v oblasti znamenal pro Tibet ztrátu potenciálního diplomatického spojence proti nadcházející čínské agresi. Na druhou stranu je třeba připustit, že se britská vláda již v roce 1944 vyjádřila ohledně možné vojenské pomoci Tibetu odmítavě (Goldstein 1991, str. 411-412). Tato britská politika vůči Tibetu se nezměnila ani v letech 1945 a 1946 (Goldstein 1991, str. 544-550). Později se tibetské naděje na silného spojence budou upínat na jinou západní velmoc, a sice Spojené státy.

---

⁶⁰ Respektive Britského společenství národů.

6 Čínský vpád

Úvod k šesté kapitole:

Problematika tibeto-čínských vztahů v první polovině dvacátého století byla částečně popsána již v předcházejících kapitolách, nicméně ke vzájemným interakcím docházelo samozřejmě již od zrodu tibetského státu v sedmém století. V této kapitole proto bude velmi stručně nastíněn protichůdný pohled na nárok na území obývané tibetským obyvatelstvem vyplývající z rozdílného pohledu na tibeto-čínské vztahy. Popsána při tom bude tibetská i čínská perspektiva. Vítězství čínských komunistů v občanské válce znamenalo nárůst ohroženosti pro tibetskou faktickou nezávislost. Obavy tibetské vlády se naplnily ve chvíli, kdy se Čínská lidově osvobozená armáda rozhodla pro obsazení Tibetu a jeho připojení k Čínské lidové republice.

6.1 Tibeto-čínské vztahy a otázka oprávněnosti čínské invaze:

Svou perspektivu ohledně nezávislosti shrnuli tibetští představitelé na konferenci v Simle, která probíhala v letech 1913-1914.⁶¹ Z jejich pohledu byl Tibet nezávislým státem již od nejdávnějších dob. Často zmiňovaný vztah mezi pátým dalajlamou a mandžuským císařem vnímali pouze jako vztah duchovního učitele a patrona, nikoliv jako vztah politický (Shakabpa 2010, str. 768).

---

⁶¹ Viz druhou kapitolu.

Historické nároky Číny na území Tibetu přednesla v Simle také čínská strana. Ta považovala Tibet za součást Číny od doby Čingischána. Dále zdůraznila, že to byl mandžuský císař, který udělil titul dalajlamovi. Připomněli také, že čínské armády v minulosti opakovaně vyhnaly cizí síly z Tibetu. Z těchto i dalších důvodů si Čína nárokovala tibetské území (Shakabpa 2010, str. 769). Na čínské argumenty tibetští představitelé zareagovali tvrzením, že Čingischán nebyl Číňan, ale Mongol. Podobně Tibetáné popřeli i ostatní čínské nároky (Shakabpa 2010, str. 770-771).

Především v anglických pramenech se vzájemný vztah Číny k Tibetu od druhé poloviny osmnáctého století do roku 1913 označuje jako suzerenita (Slobodník 2007, str. 53). Bohužel se jedná o velmi vágní termín. Badatelé se však shodují, že se jedná o termín značící nižší stupeň závislosti než u suverenity.

Důsledky velmocenských třenic na začátku dvacátého století měly z tibetského pohledu i pozitivní dopad. Díky britskému i čínskému zájmu o Tibet tehdy došlo k vzestupu tibetského národního cítění (Smith 2009, str. 13).

Čínská republika následně prosazovala politiku nazývanou „pět ras v jednom svazku“ či „republika pěti národů“. Tibetáné tak byli vnímáni jako jeden ze státotvorných států Čínské republiky. Stejné postavení měli i Chanové (*Han*), Mandžuvé, Mongolové a Chuejové (*Hui*) (Slobodník 2007, str. 52).

Razantním krokem tibetské vlády bylo uzavření čínské mise ve Lhase a vykázaní všech čínských úředníků z Tibetu, k čemuž došlo v létě roku 1949, kdy

se občanská válka v Číně chýlila ke konci (Goldstein 1991, str. 613-614).

S koncem druhé světové války v Číně opět pokračovala občanská válka mezi Kuomintangem a komunisty vedenými Mao Ce-tungem (*Mao Zedong*). Na konci roku 1949 se čínští nacionalisté v čele s Čankajškem stáhli na Tchaj-wan (*Taiwan*),⁶² i když menší boje pokračovaly až do roku 1950. Konečné vítězství komunistů znamenalo pro Tibet ohrožení, protože nyní čelil sjednocené zemi, která byla vojensky velmi silná. Navíc její vojáci disponovali válečnými zkušenostmi.

Čínští komunisté v říjnu 1949 odvěsili zprávu o plánovaném obsazení Tibetu, který je podle nich nedělitelnou součástí Číny (Shakya 1999, str. 37-38).⁶³

6.2 Obsazení Tibetu Čínskou lidově osvobozenou armádou:

Přestože k prvním potyčkám docházelo na východním okraji Centrálního Tibetu již v květnu roku 1950, čínská armáda zaútočila plnou silou až v říjnu toho roku. V této době měla tibetská vláda kontrolu pouze nad Centrálním Tibetem, a proto bylo z vojenského hlediska klíčovým momentem dobytí města Čamdo (*Chab mdo*), což se čínské armádě podařilo 19. října 1950 (Shakya 1999, str. 38-45). Tehdejším guvernérem a vojenským velitelem Čamda byl Ngaphö Ngawang Džigme (*Nga phod ngag dbang 'jigs med*) (Goldstein 2009a, str. 50), který byl v

---

62 Starší název pro Tchaj-wan zní Formosa.

63 Otázka tibeto-čínského sporu ohledně nezávislosti Tibetu je pochopitelně mnohem komplexnější a dalece přesahuje téma této práce. Pro přehled vývoje tibeto-čínských vztahů viz například Sperling 2004.

následujícím roce členem delegace vyslané do Pekingu.⁶⁴ V dalších letech ochotně spolupracoval s čínským komunistickým režimem.

V listopadu roku 1950 se dalajlama z bezpečnostních důvodů stáhl do pohraničního města Ja-tung (*Yadong*) (Shakabpa 2010, str. 943-944). Odtud se však ještě do Lhasy vrátil. Na cestu zpět do Lhasy vyrazil až po uklidnění situace v červenci 1951 (Shakabpa 2010, str. 958). V listopadu 1950 si tibetští představitelé stěžovali na čínskou agresi u Organizace spojených národů (Shakabpa 2010, str. 938-941). Do samotné Lhasy se Čínská lidově osvobozená armáda dostala v září 1951 (Goldstein 2009a, str. 206).

Je potřeba zdůraznit, že propagandu Čínské lidové republiky týkající se samotné čínské invaze, nezbytné modernizace Tibetu a vysvobození trpících Tibetanů nešíří pouze čínští komunisté. Názory otevřeně stranící komunistickému režimu zastávali či stále zastávají také někteří lidé se zázemím v západních kulturách, jejichž práce zabývající se Tibetem se následně staly v rukách komunistické propagandy cenným materiálem. Typické příklady představují Israel Epstein či Tom Grunfeld (Powers 2004, str. 16-18).

Dílčí pročínské názory zastává Melvyn Goldstein, alespoň ho z toho obviňuje Džamjang Norbu i další badatelé. Melvyn Goldstein s kritikou od Džamjanga Norbua, která je v této práci průběžně popisována, nesouhlasí. Na kritiku zareagoval v krátkém článku, ve kterém názory svého oponenta považuje

---

64 Viz sedmou kapitolu.

za překroucení jeho stanovisek, potažmo jejich vytržení z kontextu. Pro celou Goldsteinovu reakci viz Goldstein 2008.

Matthew Akester Goldsteinovi vyčítá opakované použití termínu osvobození při popisu invaze čínské armády do Tibetu (Akester 2008, str. 1-2). Také podle amerického tibetanisty a buddhologa Johna Powerse se Melvyn Goldstein v některých případech dopouští stranění Číně. Powers považuje například za překvapivý Goldsteinův názor hovořící o dalajlamově návratu do Tibetu jako o vhodném řešení situace. V Tibetu by se měl dalajlama následně snažit o zklidnění vztahů mezi Tibetany a Číňany. John Powers by považoval tento dalajlamův krok vzhledem ke svým zkušenostem za bláznovství (Powers 2004, str. 134).

Melvyn Goldstein první díl svých publikací o moderních dějinách Tibetu pojmenoval *A History of Modern Tibet, 1913-1951: The Demise of the Lamaist State*,⁶⁵ Podtitul tohoto díla hovořící o zániku tibetského státu se nelíbí Džamjangu Norbuovi. Ten zdůrazňuje, že pokud dojde k invazi cizího nepřátelského státu, není termín "demise" vhodný. Uvádí mimo jiné příklad, že nelze hovořit o zániku Československa po invazi armády nacistického Německa, ale můžeme hovořit o zániku Rakousko-Uherska po první světové válce v roce 1918. Podle Džamjanga Norbua se v případě Tibetu spíše jednalo o zavraždění, zničení či vyhlazení (Norbu 2008a).

---

65 Viz Goldstein 1991.

7 Padesátá léta

Úvod k sedmé kapitole:

Pro studium dějin Tibetu v padesátých letech dvacátého století existují v anglickém jazyce dvě zásadní práce od často zmiňovaného autora Melvyna Goldsteina. Jedná se o navazující díly o obdobích mezi roky 1951-1955 a 1955-1957⁶⁶, které jsou značně obsáhlé. I přes existující kritiku je Goldsteinova velice podrobná práce o zkoumaném období těžko překonatelná, a proto je v této kapitole kladen důraz mimo jiné na popsání dalších bodů již zmíněného sporu mezi ním a Matthewem Akesterem. Další důležitou prací je publikace Ccheringa Šakji popisující období tibetské historie od roku 1947. Dále je pak popsána proklamovaná čínská politika vůči Tibetu. Následující podkapitoly se věnují dalajlamově návštěvě Pekingu, kterou vykonal společně s desátým pančhenlamou, a tibetskému odboji proti čínské okupaci.

7.1 Sedmnáctibodová dohoda a zavádění reforem:

Tibeťané byli nuceni po vojenské porážce s Čínou vyjednávat, a tak byla v Pekingu 23. května 1951 podepsána takzvaná Sedmnáctibodová dohoda. Vedoucím tibetské delegace v Pekingu byl již zmíněný Ngaphö Ngawang Džigme, kterého dodnes někteří tibetští vlastenci pokládají za zrádce.

---

⁶⁶ Viz Goldstein 2014.

Následuje zkrácený obsah podepsané dohody: Sedmnáctibodová dohoda neboli Dohoda ústřední lidové vlády [Čínské lidové republiky] a místní vlády Tibetu o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu (23. května 1951):⁶⁷

1. Tibetský lid se sjednotí a vyžene imperialistické agresivní síly z Tibetu a vrátí se do veliké rodiny matky vlasti – Čínské lidové republiky.

2. Místní tibetská vláda bude aktivně pomáhat lidové osvobozené armádě v postupu do Tibetu a upevňovat národní obranu.

3. V souladu s národnostní politikou (...) má tibetský národ právo na zřízení národnostní územní autonomie pod jednotným vedením Ústřední lidové vlády.

4. Ústřední vláda nebude měnit politickou soustavu existující v Tibetu. Ústřední vláda rovněž nebude měnit dosavadní status, funkce a pravomoc dalajlamy. (...)

5. Existující status, funkce a pravomoc pančhenlamy budou zachovány.

6. Existujícím statusem, funkcemi a pravomocemi dalajlamy a pančhenlamy se rozumějí statusy, funkce a pravomoci třináctého dalajlamy a devátého pančhenlamy (...) v době jejich vzájemných přátelských a srdečných vztahů.

7. Bude se provádět politika svobody náboženského vyznání, jak to bylo vysvětleno ve Společném programu Lidového politického poradního shromáždění Číny. Náboženské vyznání, zvyky a obyčeje tibetského národa zůstanou v úctě a buddhistické kláštery budou mít plnou ochranu. (...)

8. Tibetská armáda bude postupně přeměněna v lidovou osvobozenou armádu

---

⁶⁷ Použit český překlad Josefa Kolmaše z Žagabpa 2000, str. 333-335, zkráceno. Znění dohody v anglickém jazyce obsahuje Richardson 1984, str. 290-293.

a stane se součástí ozbrojených sil národní obrany Čínské lidové republiky.

9. Hovorový a psaný jazyk a osvěta Tibetanů budou postupně rozvíjeny v souladu s existujícími podmínkami Tibetu.

10. Tibetské zemědělství, živočišná výroba, průmysl a obchod budou postupně rozvíjeny v souladu s existujícími podmínkami Tibetu.

11. Při řešení otázek, týkajících se různých reforem v Tibetu, nepoužije ústřední vláda žádného nátlaku. Místní tibetská vláda musí provádět reformy dobrovolně (...)

12. V případě, že bývalí proimperialističtí a prokuomintangští úředníci rázně přeruší veškeré styky s imperialisty a kuomintangci, nebudou provádět sabotáže a klást odpor, budou moci i nadále zastávat svá místa bez ohledu na jejich minulost.

13. Lidová osvobozenecká armáda, která vstupuje do Tibetu, bude přesně dodržovat všechna výše uvedená nařízení (...)

14. Ústřední lidová vláda soustředí ve svých rukou vedení všech zahraničních záležitostí Tibetu (...)

15. Proto, aby se uskutečnilo provedení této dohody, zřídí Ústřední lidová vláda v Tibetu vojensko-administrativní výbor a štáb vojenského okruhu; kromě zaměstnanců, které tam vyšle Ústřední lidová vláda, zapojí Ústřední lidová vláda do těchto orgánů co možno největší počet místních tibetských zaměstnanců. (...)

16. Peněžní prostředky, nutné pro vojensko-administrativní výbor, pro štáb vojenského okruhu a pro lidovou osvobozeneckou armádu, přicházející do Tibetu,

zajistí Ústřední lidová vláda. (...)

17. Tato dohoda vstoupí v platnost ihned po podepsání a přiložení pečeti.

Peking, 23. května 1951.

Nutno dodat, že běžní Tibetané specifickým termínům, které používali v rámci šíření své ideologie čínští komunističtí úředníci, vůbec nerozuměli. K nepochopení docházelo také v případech, ve kterých tibetskému obyvatelstvu vysvětlovali, že ho přišli zachránit před britským a americkým imperialismem.

Pravdou je, že vyhrocenou rétoriku hovořící o osvobození tibetských poddaných od feudálních pánů a zotročení začala čínská vláda ve velké míře používat až v pozdější době. Prozatím nebylo v jejich zájmu znepřátelení tibetské vlády. Každopádně obrázek starého Tibetu jako „pekla na zemi“ vykreslený Čínou podle pamětníků realitě neodpovídal (Smith 2009, str. 13).

Dalajlama Sedmnáctibodovou dohodu přijal 24. října 1951 (Goldstein 1991, str. 812). Pro Tibetány byly hlavní vadou Sedmnáctibodové dohody nešťastné formulace. Například termín „autonomie“ byl do tibetštiny přeložen jako rangkjong džong (*rang skyong ljongs*), což Tibetané pochopili jako možnost spravování vlastních záležitostí i nadále (Shakya 1999, str. 208-209).

Co se týče sekundární literatury zabývající se popisovaným obdobím, druhý díl Goldsteinových Moderních dějin Tibetu, který se věnuje období mezi lety 1951-

1955, se vyznačuje některými podobnými charakteristikami jako díl první. Matthew Akester se v recenzi na tuto knihu vyjadřuje kriticky například k opakovanému zdůrazňování zaostalosti tradiční tibetské společnosti (Akester 2008, str. 1-5). Melvyn Goldstein tak tím pádem naznačuje, že její reforma a modernizace byla nezbytná, byť za cenu přítomnosti čínské armády na tibetském území.

Opět je Goldsteinovi vyčítáno také přehlížení tehdejších událostí v Amdu a Khamu (Akester 2008, str. 5-6). Goldstein s Akesterovou kritikou pochopitelně nesouhlasí. Ve své reakci si stojí za vyvážeností práce ohledně tibetského a čínského pohledu na zkoumané záležitosti (Goldstein 2009b, str. 1-3). Goldstein si zároveň stojí za tím, že v polovině dvacátého století centrální vláda v čele s dalajlamou neměla kontrolu nad východními oblastmi tibetské periferie (Goldstein 2009b, str. 8-10). V odpovědi na Goldsteinovu reakci Matthew Akester však ze svých vznesených výtek neustupuje (Akester 2009, str. 1-3).

Tehdejšími ministerskými předsedy byli Lukhangwa (*Klu khang ba*)⁶⁸ a Lozang Taši (*Blo bzang bkra shis*). Ti byli oceňováni pro své statečné protičínské postoje, nicméně právě kvůli své neústupnosti museli v roce 1952 ze svých funkcí odstoupit (Shakabpa 2010, str. 960).

Narozdíl od pozvolných změn v Centrálním Tibetu byly v Amdu a Khamu zaváděny stejné reformy jako ve zbytku Číny. Tyto reformy navíc byly od roku 1954 radikálnější a více asimilující (Shakya 1999, str. 209-210). Tato skutečnost

---

68 Celým jménem Lukhangwa Cchewang Rabtän (*Klu khang ba tshe dbang rab brtan*).

později vedla k ozbrojenému odporu, který měl kořeny hlavně v Khamu.

Náboženská politika komunistické Číny vůči Tibetu se oproti politice Čínské republiky vyznačovala nesrovnatelně větší silou při reálném uplatňování zákonů. V letech bezprostředně po podepsání Sedmnáctibodové dohody se její znění v náboženských otázkách do značné míry opravdu naplňovalo, alespoň do roku 1957 (Slobodník 2007, str. 79-80). Po roce 1958 se v rámci čínských radikálních programů situace rapidně zhoršila. Od tohoto roku lze hovořit o systematickém pronásledování a likvidování náboženství, po březnových událostech roku 1959 se pak aktivní potlačování náboženství týkalo také Centrálního Tibetu (Slobodník 2007, str. 81-85).

7.2 Dalajlamova návštěva Pekingu:

Důležitou událostí byla dalajlamova návštěva Pekingu v roce 1954. Do Pekingu odcestoval, aby se tam zúčastnil Všečínského shromáždění lidových zástupců. V Pekingu se sešel s Mao Ce-tungem, Čou En-lajem (*Zhou Enlai*) i dalšími státníky (Goldstein 2009a, str. 491-514).

Spolu s dalajlamou se pekingské návštěvy účastnil také desátý pančhenlama Čhökji Gjalčchän (*Chos kyi rgyal mtshan*). Ten měl v počátcích čínské okupace značně pročínské postoje. Nicméně později se čínskému režimu znelíbil podobně jako Phünwang a v šedesátých letech musel snést dlouholeté věznění. Podobný byl příběh dalšího z Tibetanů, a sice Šeraba Gjamccha (*Shes rab rgya mtsho*).

7.3 Tibetský ozbrojený odboj:

Tradičně jsou nejbojovnějšími lidmi v rámci tibetského etnika obyvatelé Khamu, takzvaní Khampové. I v případě tibetského odboje se bojovníci rekrutovali především z jejich řad. V roce 1958 byla vytvořena odbojová organizace, jejíž název zněl Čhuži gangdug (*Chu bzhi sgang drug*), česky Čtyři řeky, šest pohoří, což je alternativní pojmenování právě Khamu (Andrugtsang 1973, str. 55-56).

Tibetský odboj byl částečně podporován vládou Spojených států. Zatímco však Tibetané věřili, že cílem jejich bojů proti čínské armádě je nezávislost Tibetu, rozsah pomoci mohl vést pouze k udržování napětí na tibetském území. Jednalo se tak o součást celosvětového boje proti komunismu (Kapstein 2011, str. 293).

Významnou úlohu při jednáních se Spojenými státy o podpoře odboje sehrál dalajlamův starší bratr Gjallo Döndub (*Rgyal lo don grub*)⁶⁹

Po následném zlepšení vztahů mezi Američany a Čínou za prezidenta Richarda Nixona byla americká pomoc ukončena. Poslední tibetská skupina partyzánů byla rozprášena nepálskou armádou až v roce 1974 (Dunham 2011, str. 337-339).

---

⁶⁹ Pro biografii Gjallo Dönduba viz Thondup 2016. Pro další informace o tibetském odboji viz také Marek 2012 a Knaus 1999.

8 Události roku 1959

Úvod k osmé kapitole:

Tibeťané se na konci padesátých let stále častěji setkávali s případy násilí páchaném na nich i buddhistickém náboženství, což vedlo k projevům nesouhlasu s čínskou politikou. Nespokojenost tibetských obyvatel východních oblastí, které byly pod čínskou správou již před invazí Lidově osvobozené armády, a posléze také obyvatel samotného Centrálního Tibetu, vyvrcholily na počátku roku 1959. K samotnému povstání pak došlo 10. března 1959.⁷⁰ O týden později, to znamená 17. března, se dalajlama rozhodl kvůli špatné bezpečnostní situaci pro útěk do Indie, kde tibetská exilová vláda sídlí do dnešní doby pod oficiálním názvem Ústřední tibetská správa. Vyhlídky pro případný dalajlamův návrat do své vlasti nejsou bohužel v současné době příznivé.

8.1 Události vedoucí k povstání ve Lhase:

Ke vzpouře došlo hlavně kvůli násilně prosazovaným reformám v Khamu a Amdu.⁷¹ Konsternovaní obyvatelé východotibetských oblastí se ve velkém množství dopravovali do Lhasy, ve které se jich celkově shromáždily desítky tisíc.

Napjatá atmosféra ve Lhase vyvrcholila ve chvíli, kdy se měl dalajlama zúčastnit představení, které se konalo na čínském vojenském velitelství. Mezi lidmi

---

70 Mezinárodní den Tibetu se dodnes připomíná právě 10. března.

71 Viz sedmou kapitolu.

přebývajících ve Lhase se následně roznesla zpráva, že dalajlamovi hrozí únos (Shakya 1999, str. 188).⁷² Ve skutečnosti Číňané dalajlamův únos pravděpodobně neplánovali (Shakya 1999, str. 193).

8.2 Průběh březnového povstání:

Jakmile se Tibetané dozvěděli o údajném plánu na únos dalajlamy, začali se shromažďovat kolem Norbulingky, aby únosu zabránili. V následujících dnech byla situace stále napjatější. 17. března byl Tändzin Gjamccho okolnostmi přinucen uprchnout ze své země do Indie (Shakya 1999, str. 200-201). Podle samotného dalajlamy byl při útěku převlečen do tibetské vojenské uniformy (Laird 2009, str. 272), zatímco podle Šakji měl na sobě tradiční šaty laika (Shakya 1999, str. 201).

V dalších dnech povstání propuklo naplno. Tändzin Gjamccho tvrdí, že po jeho útěku byla Norbulingka i Potála bombardována (Laird 2009, str. 272). Cchering Šakja píše, že se zprávy o zničení těchto dvou dalajlamových sídel později ukázaly jako nepravdivé (Shakya 1999, str. 206). O bombardování Norbulingky však hovoří také Žagabpa (Shakabpa 1019-1020). Každopádně bylo tibetské povstání krvavě potlačeno. Oficiálně skončilo 23. března 1959 (Shakya 1999, str. 203).

Podle Ccheringa Šakji Tibetané na konci padesátých let postrádali vůdčí

---

⁷² Kromě člověka třímajícího světskou i duchovní moc je postava dalajlamy v očích Tibetanů extrémně posvátná, viz první kapitolu. I z toho důvodu vyvolalo jeho potenciální ohrožení masové nepokoje.

osobnosti, kterými dříve byli ministerští předsedové Lukhangwa a Lozang Taši, přičemž dalajlama byl tehdy ještě nezkušený (Shakya 1999, str. 210). Hlavním důsledkem březnových událostí bylo ukončení čínské politiky postupných změn a začátek zavádění radikálních socialistických reforem v Centrálním Tibetu.

8.3 Dalajlamův odchod do exilu:

Tändzin Gjamccho opustil svůj letní palác Norbulingku (*Nor bu gling ka*) v noci 17. března. Po přeplutí řeky Kjičhu směřoval k indické hranici za doprovodu stovek ozbrojených bojovníků (Gjamccho 2011, str. 156-159). Protože máme k dispozici paměti samotného dalajlamy, údaje o útěku do Indie od jiných autorů se liší pouze v podrobnostech. Například podle Tändzina Gjamccha mu byl přidělen kuchař, který prodělal výcvik CIA (Gjamccho 2011, str. 159). Podle Ccheringa Šakji však není toto tvrzení pravdivé (Shakya 1999, str. 495, pozn. č. 83).

V Lhünce dzongu (*Lhun rtse rdzong*) nedaleko indické hranice dalajlama vypověděl Sedmnáctibodovou dohodu (Gjamccho 2011, str. 156-160). Do Indie dalajlama se svým doprovodem pronikl přes oblast Tawang, která se jako část Arunáčalpradéše nachází východně od Bhútánu (Gjamccho 2011, str. 163).

Do Indie uprchly po událostech roku 1959 desetitisíce Tibetanů. V Dharamsale⁷³ byla následně ustanovena dodnes činná tibetská exilová vláda.

---

73 Dharamsala, někdy též Dharamšala či Dharmasala se nachází v indickém státě Himáčalpradéš.

Závěr:

Hlavním cílem této práce bylo popsání jednoho úseku moderních dějin Tibetu a zároveň učinit čtenáři přehled o odborné literatuře na daná témata, a to skrze komentáře k jednotlivým autorům a jejich publikovaným textům. Tyto hlavní cíle byly úspěšně naplněny. Tato práce může pro čtenáře sloužit také jako jakási zkouška kritického myšlení, neboť je patrné, že i uznávaní vědci působící na prestižních ústavech se ve výsledcích své práce někdy rozcházejí. Mýlit se dokonce mohou i přímí účastníci jednotlivých zaznamenaných událostí.

Ve vědeckých kruzích se opakovaně objevuje téma kritiky textů významného tibetanisty Melvyna Goldsteina, a proto je práce z velké části věnována důvodům zpochybnování právě jeho názorů. Ohledně Melvyna Goldsteina konkrétně bylo zajímavé sledovat, jak se opětovně brání útokům na jeho osobu, které jej obviňují z neskrývaného zaujetí pro čínský komunistický režim, zatímco ohledně systému tradičního Tibetu se vyjadřuje značně kriticky. Nejedná se ovšem o kritiku jednoho Goldsteinova oponenta, ale o několik renomovaných badatelů, kteří jeho texty po vydání zkritizují pokud ne jako celek, tak minimálně její některé části. Po hlubším prozkoumání se zdá, že některé Goldsteinovy postoje skutečně mohou nahrávat čínskému komunistickému režimu. Mezi hlavní Goldsteinovy kritiky lze zařadit Džamjanga Norbua, Beatrice Millerovou či Matthew Akestera.

Dále bylo zajímavé sledovat rozpory také u dalších badatelů. Například při porovnávání stanovisek, která zastupují ohledně Schäferovy expedice Christopher Hale a Isrun Engelhardtová. Při zkoumání podobných prací je třeba uvědomit si, že svět není černobílý, a tudíž může mít každý z badatelů ve svých tvrzeních přinejmenším částečnou pravdu.

Metodika psaní práce spočívala v předběžném načtení poměrně velkého množství sekundární literatury, během čehož byly činěny poznámky ohledně výskytu zajímavých informací a potenciálu jejich dalšího zkoumání. Dále byly tyto informace podrobně porovnávány v další dostupné literatuře a z těchto porovnání byl učiněn závěr. Je třeba připustit, že tato práce neobsahuje všechny nesoulady, které byly objeveny. V některých případech se jednalo o natolik banální odchylku, že její zmínka by postrádala hlubší význam. Využito také bylo několika recenzí publikací. U recenzí se dala kritika předpokládat, i když je pravdou, že někdy byly tyto kritiky poměrně ostré. Pokud se v textu objevují některé pasáže bez uvedení zdroje, jedná se o poměrně známé skutečnosti, které nevyžadovaly konzultaci s odbornými publikacemi.

Ideální scénář při psaní odborně laděné práce je disponovat kompletní literaturou, která je na dané téma napsána a zároveň je relevantní. Na druhou stranu je tento scénář často nereálný. Přestože byla výběru literatury věnována velká péče, bylo by vhodné mít k dispozici ještě několik pravděpodobně důležitých publikací. Není to ovšem jednoduché, především některé vybrané exempláře

zajímavých textů jsou velmi nedostupné, ať už fyzicky či cenově. Téma práce je zvoleno poměrně široce, a proto existuje velké množství literatury, zvláště započítají-li se všechny odborné články roztroušené po sbornících i na jiných místech.

Jak již bylo několikrát zmíněno, jedním z hlavních cílů práce bylo nalézání rozporů mezi jednotlivými vědci a popis těchto nesouladů. Je ovšem třeba připustit, že ne vždy je tato metoda úspěšná či možná. Někdy se totiž jednotliví badatelé jednoduše řečeno citují navzájem, a proto jejich výstupy nejsou a ani nemohou být rozdílné. Týká se to například případů, kdy je prvním z badatelů, který určitou skutečnost popsal, očítý svědek. V tom případě je prakticky nemyslitelné nalézt u ostatních učenců rozdílné údaje, zvláště pokud je skutečnost zaznamenána v přímé řeči a ostatní ji takto dále citují.

Tato práce může posloužit jako příručka pro české a slovenské nadšence pro moderní tibetskou historii. Přestože není podaný výklad v žádném případě vyčerpávající, věnuje se převážně podstatným událostem udávajícím atmosféru doby. K tomuto výkladu je pochopitelně připojen seznam odborné literatury, včetně internetových zdrojů, díky které si může potenciální čtenář nalézt podrobnější informace a rozšířit své obzory. Zároveň zde navíc dostane poznatky ohledně národnosti jednotlivých badatelů, jejich preferencí, sklonů, či vlasteneckého citění, což platí zejména v případě Tibetánů.

Internetové zdroje:

(poslední přístup: 16. 12. 2018)

Norbu, Jamyang, 2008a, *Black Annals: Goldstein and the Negation of Tibetan History (Part I)*.

<https://www.jamyangnorbu.com/blog/2008/07/19/black-annals-goldstein-the-negation-of-tibetan-history-part-i-tris/>

Norbu, Jamyang, 2008b, *Black Annals: Goldstein and the Negation of Tibetan History (Part II)*.

<https://www.jamyangnorbu.com/blog/2008/07/27/black-annals-goldstein-the-negation-of-tibetan-history-part-ii/>

Goldstein, Melvyn C., 2008, *Goldstein's Response to Jamyang Norbu*.

<http://www.phayul.com/news/article.aspx?id=22134&t=1>

Tuttle, Gray, 2006, *Review of Le 9e Panchen Lama (1883-1937): Enjeu des relations Sino-Tibetaïnes, by Fabienne Jagou*.

http://www.thlib.org/collections/texts/jiats/#!jiats=/02/rev_jagou/

Engelhardt, Isrun, 2008, *Nazis of Tibet: A Twentieth Century Myth*.

https://info-buddhism.com/Nazis-of-Tibet-A-Twentieth-Century-Myth_Engelhardt.html

Akester, Matthew, 2008, *Review of A History of Modern Tibet, Volume 2: The Calm before the Storm, 1951-55, by Melvyn C. Goldstein*.

http://www.thlib.org/collections/texts/jiats/#!jiats=/04/rev_goldstein/

Goldstein, Melvyn C., 2009b, *Goldstein's Response to M. Akester's "Review of a History of Modern Tibet, Volume 2: The Calm before the Storm, 1951-55, by Melvyn C. Goldstein"*.

http://www.thlib.org/collections/texts/jiats/#!jiats=/05/rej_goldstein/

Akester, Matthew, 2009, *Akester's Rejoinder to M. Goldstein's Response to "Review of A History of Modern Tibet, Volume 2: The Calm before the Storm, 1951-55, by Melvyn C. Goldstein"*.

http://www.thlib.org/collections/texts/jiats/#!jiats=/05/rej_akester/

Seznam použité literatury:

Andrugtsang, Gompo Tashi, 1973, *Four Rivers, Six Ranges: Reminiscences of the Resistance Movement in Tibet*. Information and Publicity Office of H.H. The Dalai Lama, Dharamsala.

Barnett, Robert, 2008, *Human Rights in Tibet before 1959*. In: *Authenticating Tibet: Answers to China's 100 Questions*, (eds.) Anne-Marie Blondeau and Katia Buffetrille, University of California Press, Berkeley. Str. 81-84. ISBN 978-0-520-24928-8

Bell, Charles, 1946, *Portrait of the Dalai Lama*. Collins, London.

Berounský, Daniel, 2013, *Demonic tobacco in Tibet*. In: *Mongolo-Tibetica Pragensia*, (eds.) Jaroslav Vacek and Alena Oberfalzerová, Triton, Praha. Str. 7-34. ISSN 1803-5647

Cchering, Dekji, 2010, *Můj syn dalajlama: Příběh matky*. Překlad: Miroslav Pošta. Občanské sdružení LUNGTA, Praha. ISBN 978-80-902650-3-5

Dunham, Mikel, 2011, *Buddhovi bojovníci: Příběh tibetských bojovníků za svobodu, účasti CIA, čínské invaze a pádu Tibetu*. Překlad: Petr Bílek. Paseka, Praha - Litomyšl. ISBN 978-80-7432-104-7

Gjamccho, Tändzin, 2011 [1992], *Svoboda v exilu: Vlastní životopis*. Překlad: Josef Kolmaš. Občanské sdružení LUNGTA, Praha. ISBN 978-80-902650-5-9

Goldstein, Melvyn C., 1968, *An Anthropological Study of the Tibetan Political*

System. Ph.D. dissertation. University of Washington.

Goldstein, Melvyn C., 1971, *Serfdom and Mobility: An Examination of the Institution of "Human Lease" in Traditional Tibetan Society*. *Journal of Asian Studies* 30, no. 3. Str. 521-534.

Goldstein, Melvyn C., 1986, *Reexamining Choice, Dependency and Command in the Tibetan Social System: "Tax Appendages" and Other Landless Serfs*. *Tibet Journal* 11, no. 4. Str. 79-112.

Goldstein, Melvyn C., 1988, *On the Nature of the Tibetan Peasantry: a rejoinder*. *Tibet Journal* 13, no. 1. Str. 61-65.

Goldstein, Melvyn C., 1989, *Freedom, Servitude and the "Servant-serf" Nyima: a re-rejoinder to Miller*. *Tibet Journal* 14, no. 2. Str. 56-60.

Goldstein, Melvyn C., with the help of Gelek Rimpoche, 1991 [1989], *A History of Modern Tibet, Volume I: 1913-1951, The Demise of the Lamaist State*. University of California Press, Berkeley. ISBN 0-520-07590-0

Goldstein, Melvyn C., 2009a [2007], *A History of Modern Tibet, Volume II: 1951-1955, The Calm before the Storm*. University of California Press, Berkeley. ISBN 978-0-520-25995-9

Goldstein, Melvyn C., 2014, *A History of Modern Tibet, Volume III: 1955-1957, The Storm Clouds Descend*. University of California Press, Berkeley. ISBN 978-0-520-27651-2

Goldstein, Melvyn C., Dawa Sherap, and William Siebenschuh, 2004, *A Tibetan*

Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phuntsog Wangye.

University of California Press, Berkeley. ISBN 978-0-520-24992-9

Gould, Sir Basil J., 2000, *Discovery, Recognition and Installation of the Fourteenth*

Dalai Lama. In: Wangdu, Khemey Sonam, Sir Basil J. Gould, and Hugh E.

Richardson, *Discovery, Recognition, and Enthronement of the 14th Dalai*

Lama: A Collection of Accounts by Khemey Sonam Wangdu, Sir Basil J.

Gould, Hugh E. Richardson. Library of Tibetan Works and Archives,

Dharamsala. Str. 53-101. ISBN 81-86470-28-X

Hale, Christopher, 2005, *Himmlerova křížová výprava: Pravdivý příběh o*

nacistické expedici do Tibetu v roce 1938. Překlad: Zdeněk Hajník.

Columbus, Praha. ISBN 80-7249-197-0

Harrer, Heinrich, 1998, *Sedm let v Tibetu: Můj život na dalajlamově dvoře.* Překlad:

Arnošt Černík. Ivo Železný, Praha. ISBN 80-240-0297-3

Harrer, Heinrich, 2007, *Beyond Seven Years in Tibet: My life before, during and*

after. Translated by Tim Carruthers. Labyrinth Press, Leicester. ISBN 978-

1-921196-00-3

Jagou, Fabienne, 2011, *The Ninth Panchen Lama (1883-1937): A Life at the*

Crossroads of Sino-Tibetan Relations. Translation: Rebecca Bissett

Buechel. École Française d'Extrême-Orient – Silkworm Books, Paris –

Chiang Mai. ISBN 978-616-215-016-6

Kapstein, Matthew, 2011, *Dějiny Tibetu.* Překlad: Ladislav Stančo. Grada

Publishing, Praha. ISBN 978-80-247-3268-8.

Kapstein, Matthew, 2014, *Tibetan Buddhism: A Very Short Introduction*. Oxford

University Press, New York. ISBN 978-0-19-973512-9

Knaus, John Kenneth, 1999, *Orphans of the Cold War: America and the Tibetan*

Struggle for Survival. Public Affairs, New York. ISBN 1-891620-85-1

Kodet, Roman, 2017, *Politika velmocí na Dálném východě 1901-1911*. In: Skřivan

st., Aleš, Aleš Skřivan ml., Lukáš Novotný, Jan Kočvar a Roman Kodet, *Hra*

o říši středu: Politické a hospodářské zájmy Velké Británie a Německa v

Číně, 1894-1914. Agentura Pankrác, Praha. Str. 251-281. ISBN 978-80-

86781-27-3

Kolmaš, Josef, 2009, *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Libri,

Praha. ISBN 978-80-7277-394-7

Kolmaš, Josef, 2013, *Pojednání o věcech tibetských*. Vyšehrad, Praha. ISBN 978-

80-7429-386-3

Laird, Thomas, 2009, *Příběh Tibetu: Rozmluvy s dalajlamou*. Beta, Praha. ISBN

978-80-7306-385-6

Marek, Jindřich, 2012, *Padáky nad Tibetem: Tajné operace CIA 1957-1974*. Svět

křídél, Cheb. ISBN 978-80-87567-04-3

Miller, Beatrice D., 1987, *A Response to Goldstein's "Re-examining Choice,*

Dependency and Command in the Tibetan Social System." Tibet Journal

12, no. 2. Str. 65-67.

- Miller, Beatrice D., 1988, *Last Rejoinder to Goldstein on Tibetan Social System*.
Tibet Journal 13, no. 3. Str. 64-66.
- Powers, John, 2004, *History as Propaganda: Tibetan Exiles Versus the People's Republic of China*. Oxford University Press, New York. ISBN 0-19-517426-7
- Powers, John, 2009, *Úvod do tibetského buddhismu*. Překlad: Dušan Zbavitel.
Pavel Dobrovský – Beta, Praha. ISBN 978-80-7306-388-7
- Richardson, Hugh E., 1984 [1962], *Tibet and Its History*. Shambhala, Boulder and
London. ISBN 0-87773-292-2
- Samuel, Geoffrey, 1993, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies*.
Smithsonian Institution Press, Washington - London. ISBN 1-56098-231-4
- Samuel, Geoffrey, 2012, *Introducing Tibetan Buddhism*. Routledge, Abingdon.
ISBN 978-0-415-45665-4
- Shakabpa, Tsepon Wangchuk Deden, 2010, *One Hundred Thousand Moons: An Advanced Political History of Tibet*. 2 vols. Translation and annotation:
Derek F. Maher. Brill, Leiden - Boston. Vol. I ISBN 978-90-04-17788-8, vol.
II ISBN 978-90-04-17732-1
- Shakya, Tsering, 1999, *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947*. Pimlico, London. ISBN 978-0-7126-6533-9
- Slobodník, Martin, 2007, *Mao a Buddha: Náboženská politika voči tibetskému buddhizmu v Číne*. Chronos, Bratislava. ISBN 978-80-89027-23-1
- Smith, Warren W., Jr., 2009, *China's Tibet?: Autonomy or Assimilation*. Rowman

- and Littlefield Publishers, Lanham. ISBN 978-0-7425-3990-7
- Sperling, Elliot, 2004, *The Tibet-China Conflict: History and Polemics*. East-West Center, Washington. ISBN 1-932728-13-9 ISSN 1547-1330
- Thondup, Gyalo - Thurston, Anne F., 2016 [2015], *The Noodle Maker of Kalimpong: My Untold Story of the Struggle for Tibet*. Rider, London. ISBN 978-1-84604-383-3
- Travers, Alice, 2012, *The Careers of Ganden Phodrang Officials (1895-1959): Patrimonial Aspects of Public Service?* In: *Studies on the History and Literature of Tibet and the Himalaya*, (ed.) Roberto Vitali, Vajra Publications, Kathmandu. Str. 157-181. ISBN 978-9937-506-79-3
- Tuttle, Gray, 2005, *Tibetan Buddhists in the Making of Modern China*. Columbia University Press, New York. ISBN 978-0-231-13447-7
- Wangdu, Khemey Sonam, 2000, *Discovery of the Fourteenth Dalai Lama: An Eyewitness Account*. Translated by Thupten K. Rikey. In: Wangdu, Khemey Sonam, Sir Basil J. Gould, and Hugh E. Richardson, *Discovery, Recognition, and Enthronement of the 14th Dalai Lama: A Collection of Accounts by Khemey Sonam Wangdu, Sir Basil J. Gould, Hugh E. Richardson*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala. Str. 1-48. ISBN 81-86470-28-X
- Wylie, Turrell, 1959, *A Standard System of Tibetan Transcription*. Harvard Journal of Asiatic Studies 22. Str. 261-267.

Žagabpa, Cipön Wangčhug Dedän, 2000, *Dějiny Tibetu*. Překlad a dodatky: Josef
Kolmaš. Lidové noviny, Praha. ISBN 80-7106-410-6